Nr 21 WARSZAWA, 1 LISTOPADA ROKU 1937. ROK XIX

GAZETA ADMINISTRACJI

DWUTYGODNIK

POŚWIĘCONY PRAWU PUBLICZNEMU ORAZ ZAGADNIENIOM ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ I SAMORZĄDOWEJ

TREŚĆ:

REDAKTOR: FRANCISZEK KAUFMAN.

WARUNKI PRENUMERATY:

rocznie z przesyłką zł 24.—
kwartalnie „ „ zł 6.—
Pojedyńczy numer zł 1.20

CENA OGŁOSZEŃ:

strona	1/1	1/2	1/4	1/8
zł	200	120	65	35

Konto czekowe P. K. O. 30192. Konto pocztowe Kartoteka nr 6 (do sumy 50 zł).

Redakcja i administr.: Trębacka 11. Tel. redakcji 606-17; tel. administracji 606-14.
Redakcja rękopisów nie zwraca.

JERZY WENGIEROW

O PRAWIE NIEZUNIFIKOWANYM W ZAKRESIE RESORTU OPIEKI SPOŁECZNEJ

Rozdział I — Wstęp.

Zespolenie kraju przez stworzenie jednolitych warunków bytowania ludności na całym obszarze Państwa jest nieodzowną potrzebą zwartego organizmu państwowego. Unifikacja przepisów na poszczególnych odcinkach jest jednym z najtrudniejszych zadań, nad którym mozolą się od wielu lat kolejno wszystkie prawie rządy polskie. W oczach laika problem sprowadza się do technicznego opracowania jednakowych przepisów dla obszaru całego Państwa. W rzeczywistości unifikacja ustawodawstwa nie jest wcale zagadnieniem techniczno-prawnym, lecz jest sprawą w dużej mierze polityczną i gospodarczą, albowiem zmierza do zmiany oddawna ustalonych warunków bytowania ludności, do złamania w sposób nagły narosłych urządzeń i zwyczajów, do zmiany metod pracy i zasad współżycia. Unifikacja jest z reguły doniosłym wstrząsem, a nawet swoistym przewrotem i zmusza w imię pewnej idei do poniesienia konkretnych ofiar. Stąd trudność przeprowadzenia unifikacji prawnej bez względu na dziedzinę, której dotyczy.

Unifikacja prawna jest szczególnie trudna, gdy — poza pewnymi różnicami kwalitatywnymi — mamy istotne zróżnicowanie poziomu urządzeń, zróżnicowanie kwantytatywne. Przy tego rodzaju różnicach unifikacja stwarza trudności często wręcz nieprzezwyciężone, zmusza bowiem albo do podciągania obszarów o niższym poziomie urządzeń do poziomu wyższego, do którego dosięgnąć nie mogą, albo do obniżania poziomu wyższego do granicy dolnej, co z reguły wywołuje niezadowolenie, albo wreszcie do tworzenia jakichś kompromisów, które nie tylko nikogo nie zadowalają, ale, wywołując powszechne niezadowolenie, zamiast zespalać organizm państwowy, powodują w masach niechęć do zespolenia i dążności separatystyczne.

Gdy więc proces unifikacji jest nad wyraz trudny i skomplikowany, z drugiej strony wieloletnie tolerowanie różnic prawnych nie tylko nie ułatwia procesu unifikacyjnego, ale raczej przyczynia się do pogłębiania różnic, gdyż potrzeby życia wymagają na poszczególnych obszarach dokonywania co pewien czas dodatkowych reform, a te reformy lokalne stają się dalszą przeszkodą przy unifikacji. Będziemy mieli możność w dalszym ciągu wskazać na konkretnych przykładach, jak tolerowanie różnic w ustawodawstwie społecznym zróżnicowało sytuację socjalną na poszczególnych terenach.

O ile zagadnienia unifikacyjne są w ogóle wysoce skomplikowane, o tyle nabierają one wręcz wyjątkowego znaczenia na odcinku resortu opieki społecznej, który, mając do czynienia z szerokimi rzeszami ludności (praca najemna, ubezpieczenia społeczne, opieka społeczna, zdrowie) musi się szczególnie liczyć z nastrojami lokalnymi, aby przez zbyt nieostrożną unifikację mechaniczną nie wytworzyły się prądy odśrodkowe.

Można ogólnie stwierdzić, że proces unifikacji prawnej w dziedzinie urządzeń polityki społecznej jest w Polsce bardzo powolny, odbywa się jednak nieustannie z roku na rok, przy czym wszelkie kroki unifikacyjne podejmowane są z najgłębszą ostrożnością, aby na ogół nie pogarszać istniejącego stanu prawnego, nie niszczyć urządzeń i instytucyj, które przynoszą korzyści Państwu i miejscowej ludności. Dalszą cechą postępu unifikacji prawnej w zakresie urządzeń polityki społecznej jest rozpowszechnianie na obszarze całego Państwa instytucyj najbardziej odpowiadających potrzebom całego kraju i będących wynikiem rodzimej myśli społecznej i prawniczej Polski, aby nie były rozciągane na pewne obszary urządzenia, stworzone przez zaborców.

Wreszcie konieczne jest podkreślenie zasady pewnej kolejności posunięć unifikacyjnych, z których każde musi należycie dojrzeć i musi znajdować swoje oparcie w posunięciach poprzednich.

O ile proces unifikacji pomiędzy województwami centralnymi wschodnimi, województwami centralnymi i południowymi oraz województwami centralnymi i zachodnimi (z wyjątkiem opieki społecznej) jest na ogół posunięty dość daleko i względnie nieliczne dziedziny wymagają w tym zakresie jeszcze przepracowania unifikacyjnego, o tyle pogranicze województwa śląskiego zarówno w jego części górnośląskiej, jak i w jego części cieszyńskiej tworzy dość doniosłe bariery prawne, których obalenie jest względnie uciążliwe i wymagałoby licznych zarządzeń.

Jeżeli w ten właśnie sposób można ogólnie scharakteryzować stan prac unifikacyjnych na odcinku resortu opieki społecznej, o tyle trudno przesądzać, jak ułożą się stosunki w niedługiej przyszłości. Podpisany jest raczej zwolennikiem unifikacji stopniowej, zwłaszcza w dziedzinie urządzeń polityki społecznej i jest zdania, iż byłoby niepożądane zbyt nagle proces naturalnego zrastania się obszarów prawnych przyśpieszać, gdyż zwłaszcza w dziedzinie polityki społecznej należy umożliwiać naturalne dojrzewanie poszczególnych problemów społecznych na różnych obszarach Państwa. Zagadnienie to jest o tyle delikatne, że przecież różnice w ustawodawstwie społecznym stwarzają dla pewnych grup ludności na określonych obszarach sytuację korzystniejszą, aniżeli sytuacja istniejąca na pozostałych obszarach Państwa. Na wytworzenie tego stanu rzeczy składają się różne przyczyny, nie chodzi jednak w danym razie o ich analizę. Unifikacja musiałaby albo rozciągać te korzystniejsze urządzenia na obszar całego Państwa, albo też te korzystniejsze urządzenia znosić. Rozstrzygnięcie pierwsze jest bardzo trudne z przyczyn gospodarczych, rozstrzygnięcie drugie wydaje się wykluczone ze względów socjalnych. W tym stanie rzeczy unifikacja musi szukać rozwiązań, które, znosząc istniejące urządzenia, dawałyby ich ekwiwalenty. Jak dotychczas, w dziedzinie polityki społecznej wynik ten daje się osiągnąć, o czym zresztą jeszcze szczegółowiej wspomnimy.

Zagadnienie unifikacji spraw społecznych na różnych obszarach nie jest tylko sprawą polską. Dzieje Europy znają kilka przypadków, gdy proces unifikacji ustawodawstwa społecznego był poważnie zahamowany. Jest charakterystyczne, że Niemcy, zajmując po 1871 r. Alzację i Lotaryngię, zachowały na tych obszarach istniejące tam sądy pracy (Conseils des prudhommes) aż do chwili, gdy wydane zostało w Niemczech w 1891 r. ogólnoniemieckie ustawodawstwo w sprawie sądów przemysłowych. Gdy Francja po wielkiej wojnie znowu odzyskała Alzację i Lotaryngię, zastała na tych obszarach wysoki poziom urządzeń ubezpieczeń społecznych, których we Francji nie było. Te instytucje ubezpieczeń społecznych zostały na ogół przez Francję zachowane do chwili obecnej, pomimo że tendencja do unifikacji we Francji jest nad wyraz silna i pomimo że po r. 1928 zaczęto wprowadzać we Francji ubezpieczenie powszechne, zresztą mniej doskonałe, aniżeli urządzenia ubezpieczeniowe w Alzacji i Lotaryngii. Tolerowanie odrębności prawnych jest w tych przypadkach wyrazem przekonania, że unifikacja, którąby pogarszała stan prawny, nie tylko nie zespalałaby duchowo prowincyj świeżo przyłączonych z ojczyzną, lecz przeciwnie — wywołałaby nastroje dla procesu naturalnego zespolenia niepomyślne.

Podobne przykłady możnaby zacytować w odniesieniu do Jugosławii, która również przechodzi przez trudny proces unifikacyjny.

Można stwierdzić, że droga stosowana dotychczas przez Państwo Polskie, a polegająca na stopniowym unifikowaniu spraw dojrzałych na całym obszarze Państwa w zakresie urządzeń polityki społecznej, przyniosła wyniki korzystne i znajduje u zainteresowanycb istotne zrozumienie.

Z kolei przejść należy do przedstawienia bliższych szczegółów procesu unifikacyjnego w zakresie poszczególnych działów prawa pracy, ubezpieczeń społecznych, opieki społecznej, rynku pracy, migracyj oraz zdrowia.

Rozdział II — Praca najemna.

1. Umowa o pracę. Przepisy o umowie o pracę pracowników umysłowych i robotników — z wyjątkiem robotników rolnych — są całkowicie zunifikowane na obszarze województw centralnych, wschodnich, południowych i zachodnich. Odrębności w tym zakresie zachodzą tylko na obszarach górnośląskiej i cieszyńskiej części województwa śląskiego. Podstawa postanowień o umowie o pracę, a mianowicie kodeks zobowiązań, obowiązuje na obszarze całego Państwa. Kodeks ten normuje w zakresie umowy o pracę ogólne stosunki zobowiązaniowe. Szczegółowe przepisy o umowę o pracę są unormowane w rozporządzeniach Prezydenta Rzplitej z 16 III 1928 r. o umowie o pracę pracowników umysłowych i robotników (Dz. U. poz. 323 i 324). Dekrety te obowiązują na obszarze całego Państwa z wyjątkiem woj. śląskiego. Zamiast dekretów tych na obszarze woj. śląskiego obowiązują przepisy art. 441 do 477 kodeksu zobowiązań o umowie o pracę oraz pewne przepisy lokalne, które wymienimy poniżej. Cytowane artykuły kodeksu zobowiązań mają zastosowanie na innych obszarach Państwa tylko w zakresie tych kwestyj, które nie są unormowane przez ustawy szczególne. Ponieważ zaś powołane dekrety o umowie o pracę bardzo szczegółowo normują tę umowę, przeto znaczna liczba postanowień kodeksu zobowiązań w zakresie wyliczonych artykułów na obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem województwa śląskiego zastosowania nie posiada, gdy tymczasem przepisy te mają pełne zastosowanie na obszarze woj. śląskiego. Jak widać z tego przedstawienia, niezunifikowanie prawne nie jest skutkiem działania zaborców, lecz wynikło wskutek pewnych posunięć ustawodawczych polskich. Najdonioślejsza różnica merytoryczna w zakresie umowy o pracę polega na sposobie unormowania terminu wypowiedzenia. Dekrety o umowie o pracę przewidują dwutygodniowy

termin wypowiedzenia dla robotników i trzymiesięczny dla pracowników umysłowych. Kodeks zobowiązań zawiera postanowienia korzystniejsze dla pracowników, gdyż dla pracowników umysłowych przewidziane są tylko cztery terminy wypowiedzenia w ciągu roku, a mianowicie wypowiedzenie może nastąpić tylko na 6 tygodni na koniec kwartału kalendarzowego, w przypadku zaś, gdy stosunek pracy trwa już lat 10, pracodawca może wypowiedzieć umowę najpóźniej na 6 miesięcy naprzód na koniec kwartału kalendarzowego.

Niezależnie od postanowień ustaw polskich, normujących prawo o umowie o pracę, na obszarze woj. śląskiego obowiązują nadal szczątkowe postanowienia ustaw zaborczych dotyczące tych zagadnień.

Na Śląsku Cieszyńskim w zakresie umowy o pracę pracowników umysłowych proces unifikacyjny został już dokonany, gdyż przepisy wprowadzające kodeks handlowy zniosły postanowienia ustawy austriackiej o pomocnikach handlowych, natomiast pozostają nadal w mocy na Śląsku Cieszyńskim przepisy §§ 72, 73, 76, 77 — 78e, 81 — 88a, 90 i 91 ustawy przemysłowej w brzmieniu noweli z 5 II 1907 r. (Dz. U. P. austr. nr. 26) i §§ 200 — 209 powszechnej ustawy górniczej z 23 V 1854 r. (Dz. u. p. austr. nr 146).

Również na obszarze górnośląskiej części woj. śląskiego pozostają nadal w mocy przepisy dotyczące umowy o pracę w przemyśle oraz w górnictwie, zawarte w następujących postanowieniach:

a) §§ 105, 114a — 119b, 121 — 125, 133g — 134g ordynacji przemysłowej Rzeszy Niemieckiej w brzmieniu noweli z 27 XII 1911 r. (Dz. Ust. Rzeszy Niem. z r. 1912 str. 139).

b) §§ 80 — 80e, 80g — 85h, 92 i 93 pruskiej powszechnej ustawy górniczej z 24 VI 1865 r. (Zbiór Praw Prus. str. 705).

W ten sposób przedstawia się proces unifikacji w zakresie ogólnych przepisów o umowie o pracę. Niezależnie od tych przepisów ogólnych obowiązują nadal pewne przepisy dotyczące poszczególnych kategoryj pracowników, zwłaszcza w odniesieniu do robotników rolnych oraz służby domowej.

W zakresie umowy o pracę robotników rolnych formalnie proces unifikacji przeprowadzony nie został, aczkolwiek faktycznie unifikacja jest posunięta bardzo daleko: formalnie bowiem nadal obowiązują liczne i rozbieżne ustawy zaborcze, dotyczące umowy o pracę robotników rolnych, które jednak praktycznie nie mają znaczenia, albowiem obowiązujące umowy zbiorowe dla robotników rolnych zapewniają z reguły warunki korzystniejsze. Niemniej jednak zunifikowanie ustawodawstwa

o umowie o pracę robotników rolnych leży w planie prac ustawodawczych. Chodzi mianowicie o scalenie następujących przepisów:

a) obowiązującej na obszarze Królestwa Kongresowego ustawy z 24 V 1860 r. o sądach gminnych wiejskich w Królestwie Polskim (Dz. Pr. tom 57 nr 172), która rozdział IX poświęca „najmowi usług i wzajemnym obowiązkom panów i sług" (art. 515 — 589);

b) obowiązującej na Kresach Wschodnich ustawy o najmie do robót rolnych (Zbiór Praw T. XII, część 2 według uzup. 1906 r. (art. 1 — 104);

c) obowiązującej w woj. południowych ustawy noszącej nazwę: „Regulamin dla sług", który to regulamin obowiązuje w woj. południowych, natomiast nie obowiązuje na Śląsku Cieszyńskim, na Spiszu i na Orawie, albowiem był ogłoszony w Galicji i w Wielkim Księstwie Krakowskim dla b. okręgu administracyjnego krakowskiego rozporządzeniem Prezydium Rządu Krajowego z 11 III 1855 r. (Dz. u. pr. okr. krak. nr 14 oddział II), dla okręgu administracyjnego lwowskiego rozporządzeniem namiestnika z 1 VII 1857 r. nr 37, 321 (Dz. u. kr. lwow. okr. nr 12 oddział II) i dla miasta Krakowa rozporządzeniem rządu krajowego z 4 VII 1857 r. (Dz. u. kraj. krak. okr. nr 18 oddział II); nadmienić należy, że ten właśnie regulamin dla sług normuje nie tylko warunki pracy służby rolnej i dworskiej, lecz również warunki pracy służby domowej miejskiej; fakt obowiązywania tego regulaminu znalazł potwierdzenie w przepisie art. 46 § 3 prawa o sądach pracy (Dz. u. z r. 1934 poz. 854), który to przepis uchyla tylko przepisy karne zawarte w tym regulaminie oraz przepisy poddające właściwości władz administracyjnych spory pomiędzy służbodawcami a służącymi; w pozostałej części regulamin ten nadal więc obowiązuje;

d) obowiązującej w woj. południowych łącznie z cieszyńską częścią woj. śląskiego ustawy z 13 I 1914 r. o umowie służbowej osób pełniących usługi wyższego rodzaju w gospodarczych przedsiębiorstwach rolniczych i lasowych — ustawa o urzędnikach dóbr (austr. Dz. Ust. p. z r. 1914 nr. 9).

Nadmienić należy, że w woj. zachodnich oraz na górnośląskiej części woj. śląskiego przepisy o umowie o pracę robotników rolnych zostały w chwili przewrotu w Niemczech uchylone odezwą Rady Komisarzy Ludowych z 12 XI 1918 r. (Dz. Ust. Rzeszy Niem. str. 1393). Odnośny przepis tej odezwy zatytułowanej: „Do Ludu Niemieckiego"! Rząd wyłoniony przez rewolucję, kierownictwo polityczne którego jest czysto socjalistyczne, stawia sobie za zadanie urzeczywistnienie programu socjalistycznego. Już obecnie obwieszcza on z mocą ustawy co nastę-

puje: . . . 8) ustawy o czeladzi służebnej tracą moc prawną, jak również ustawy wyjątkowe przeciw robotnikom rolnym". Wykładnia tego rodzaju szczególnej klauzuli derogacyjnej wyjaśniła, że zostały w ten sposób zniesione:

a) ustawa o czeladzi dla wszystkich prowincyj pruskiej monarchii z 8 XI 1810 r.,

b) ustawa o książeczkach dla czeladzi z 29 IX 1846 r. oraz

c) ustawa, dotycząca wykroczeń przeciwko obowiązkom służbowym czeladników i robotników rolnych z 24 IV 1854 r. Znawcy zagadnień twierdzą, iż poza powyższymi przepisami uchylonymi pozostały rzekomo nadal w mocy różne przepisy lokalne, podpisany jednak nie miał możności ustalić w sposób definitywny rzeczywistego stanu prawnego w tym zakresie. Oczyszczenie prawne tej sytuacji nastąpi w chwili wydania ogólnopolskiej ustawy o umowie o pracę robotników rolnych, zawierającej generalną klauzulę derogacyjną.

Można w ten sposób uważać za wyczerpany kompleks przepisów, normujących zagadnienie umowy o pracę. Wspomnieć tylko należy, że z dekretami o umowie o pracę posiada związek ustawa z 22 III 1933 r. o przeznaczeniu wpływów z kar pieniężnych na akcję kulturalno-oświatową i opiekuńczą na rzecz robotników (Dz. U. poz. 724, znowelizowana przez ustawę z 15 III 1937 r. (Dz. U. poz. 244); ustawa ta nie obowiązuje dotychczas na obszarze woj. śląskiego.

Z istoty rzeczy, skoro nie obowiązują w woj. śląskim dekrety o umowie o pracę, nie obowiązują tam również i rozporządzenia wykonawcze do tych dekretów. O ile w tym przypadku zagadnienie jest dość proste, o tyle jest sporne pytanie, czy w przypadku, gdy pewne ustawy zostały rozciągnięte na woj. śląskie — czy również konieczne jest osobne rozciągnięcie i rozporządzeń wykonawczych do tych ustaw. Zagadnienie to nie jest dotychczas rozstrzygnięte, a — o ile podpisanemu wiadomo — istnieje precedens, który przesądza o konieczności osobnego rozciągania w ślad za rozciągnięciem ustawy również i rozporządzeń wykonawczych: mianowicie rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 30 VI 1927 r. o bieli ołowianej (Dz. U. poz. 544) było rozciągnięte na woj. śląskie ustawą śląską z 13 II 1931 r. (Dz. U. Śląs. poz. 6); mimo to rozporządzenie wykonawcze z 13 IX 1930 r., zawierające przepisy bezpieczeństwa i higieny przy przygotowywaniu farb i past oraz przy wykonywaniu robót malarskich (Dz. U. poz. 554) zostało rozciągnięte na woj. śląskie osobnym rozporządzeniem z 25 IX 1931 r. (Dz. U. poz. 732).

2. Czas pracy — jest unormowany ustawą z 18 XII 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu (Dz. U. r. 1920, p. 7). Ustawa ta była kilkakrotnie nowelizowana i w chwili obecnej obowiązuje na obszarze woj. centralnych, wschodnich, południowych i zachodnich w jednolitym dla wszystkich tych obszarów brzmieniu podanym w załączniku do obwieszczenia Min. Opieki Społecznej z 25 X 1933 r. (Dz. U. poz. 734). Do ustawy wydane zostały liczne rozporządzenia wykonawcze. Ustawa ta nie obowiązuje na górnośląskiej części woj. śląskiego, natomiast na cieszyńskiej części woj. śląskiego obowiązuje w brzmieniu pierwotnym bez uwzględnienia nowel wydanych do niej z 7 IX 1931 i z 22 III 1933 r. Wskutek tego na obszarze cieszyńskiej części woj. śląskiego formalnie nadal obowiązuje 46 godzinny tydzień roboczy zamiast 48 godzinnego tygodnia oraz dopłata za pracę w godzinach nadliczbowych w wysokości 50 i 100% zamiast 25 i 50%. Pomimo takiego stanu formalnego praktyka życia dąży do wyrównania wyliczonych różnic, wskutek czego dąży się na tym obszarze do stosowania ustawy ogólnopolskiej. Znajduje to m. in. charakterystyczne zastosowanie w odniesieniu do zakładów leczniczych, albowiem dla zakładów tych nowela do ustawy o czasie pracy dopuściła 10 godzinny czas pracy.

Na obszarze górnośląskiej części woj. śląskiego czas pracy normują:

a) rozporządzenie o czasie pracy robotników zatrudnionych w przemyśle z 23 XI 1918 r. (Dz. U. Rz. str. 1334) w brzmieniu rozporządzenia z 17 XII 1918 r. (Dz. U. Rzeszy str. 1436);

b) rozporządzenie o czasie pracy urzędników podczas okresu demobilizacji gospodarczej z 18 III 1919 r. (Dz. U. Rz. str. 315).

Poziom tych dwóch rozporządzeń jest dość niski, pozostawiają one duże dowolności i dlatego na tym odcinku ewentualna unifikacja nie byłaby utrudniona, tym więcej, że rozporządzenia te przewidują 48 godzinny tydzień roboczy podobnie, jak ustawa ogólnopolska.

3. Dni świąteczne — zostały unormowane rozporządzeniem Prezydenta Rzplitej z 15 XI 1924 r. o dniach świątecznych (Dz. U. poz. 928) łącznie z ustawą, zmieniającą powyższe rozporządzenie, wydaną 18 III 1925 r. (Dz. U. poz. 928). Postanowienia o dniach świątecznych obowiązują bez żadnych zastrzeżeń na obszarze całej Rzeczypospolitej, nie wyłączając woj. śląskiego.

Z istoty rzeczy obowiązuje też na całym obszarze Państwa najnowsza ustawa o święcie narodowym 11 listopada.

4. Skracanie czasu pracy. Przepisy o skracaniu czasu pracy były wydawane dwukrotnie, a mianowicie w m. listopadzie 1931 r. oraz dla górnictwa węglowego w kwietniu 1937 r.

W szczególności w dn. 7 listopada 1931 r. została wydana osobna nowela do ustawy z 18 XII 1919 r. (Dz. U. z r. 1931 poz. 772), stanowiąca część składową tej ustawy. Ponieważ jednak ustawa o czasie pracy nie obowiązywała w owym czasie — jak zresztą nie obowiązuje i dziś — na obszarze górnośląskiej części woj. śląskiego, przeto równocześnie została wydana osobna ustawa z 7 XI 1931 r. w sprawie skracania i przedłużania czasu pracy na obszarze górnośląskiej części woj. śląskiego (Dz. U. poz. 775). Ustawa ta zawiera klauzulę, iż wejdzie w życie po ogłoszeniu zgody na nią Sejmu Śląskiego, gdyż cała ta ustawa dotyczyła tylko obszaru górnośląskiej części woj. śląskiego. Sejm Śląski do chwili obecnej zgody na nią nie udzielił i prawdopodobnie w ogóle już nie udzieli z przyczyn, które tutaj można pominąć; ustawa ta więc w ogóle nie weszła w życie i wcale nie obowiązuje.

Natomiast obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej ustawa z 14 IV 1937 r. o skracaniu czasu pracy w górnictwie węglowym (Dz. U. poz. 243), rozciągnięta na obszar woj. śląskiego wskutek wyrażenia na nią zgody przez Sejm Śląski w ustawie z 4 VI 1937 r. (Dz. Ust. Śląskich poz. 28).

5. Urlopy wypoczynkowe. Sprawa urlopów wypoczynkowych w zakresie postanowień ustawowych może być uważana za zunifikowaną. W szczególności ustawa z 16 V 1922 r. o urlopach dla pracowników zatrudnionych w przemyśle i handlu (Dz. U. poz. 334) ze zmianami wprowadzonymi przez ustawę z 22 III 1933 r. (Dz. U. poz. 228) została rozciągnięta na obszar woj. śląskiego na skutek wyrażenia zgody na nią przez Sejm Śląski w ustawie z 25 III 1935 r. (Dz. Ust. Śląskich poz. 9).

Natomiast niejasna jest sytuacja w zakresie przepisów wykonawczych do tej ustawy, albowiem rozporządzenie w przedmiocie wykonania ustawy z 16. V. 1922 r. o urlopach dla pracowników zatrudnionych w przemyśle i handlu (Dz. U. z r. 1923 poz. 464) formalnie na obszar woj. śląskiego rozciągnięte nie było, a nie jest jasne, czy przez rozciągnięcie ustawy równocześnie ulegają rozciągnięciu przepisy wykonawcze do tej ustawy. Ostatnio przeważać zaczyna zdanie, że rozciągnięcie jest potrzebne.

6. Bezpieczeństwo i higiena pracy. Podstawowe przepisy w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy w zasadzie zostały zunifikowane, jednak pozostają nadal w mocy bardzo liczne szczegółowe rozporządzenia zaborcze, normujące bezpieczeństwo i higienę pracy w zakładach poszczególnych gałęzi przemysłu.

W szczególności rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 16 III 1928 r. o bezpieczeństwie i higienie pracy (Dz. U. poz. 325) zostało rozciągnięte na obszar woj. śląskiego na skutek wyrażenia zgody przez Sejm Śląski w ustawie z 18 III 1931 r. (Dz. U. Śląskich poz. 12) — oświadczenie Prezesa Rady Ministrów z 16 VII 1931 r. (Dz. U. poz. 533).

Również rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 22 VIII 1927 r. o zapobieganiu chorobom zawodowym i ich zwalczaniu (Dz. U. poz. 676) zostało rozciągnięte na obszar woj. śląskiego na skutek wyrażenia zgody Sejmu Śląskiego w ustawie z 16 IX 1930 r. (Dz. Ust. Śląskich poz. 25)— oświadczenie Prezesa Rady Ministrów z 16 VII 1931 r. (Dz. U. poz. 531).

Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 30 VI 1927 r. w sprawie produkcji, przywozu i używania bieli ołowianej, siarczanu ołowiu oraz innych związków ołowiu (Dz. U. poz. 544) zostało rozciągnięte na obszar woj. śląskiego na skutek wyrażenia zgody przez Sejm Śląski w ustawie z 13 II 1931 r. (Dz. Ust. Śląskich poz. 6) — oświadczenie Prezesa Rady Ministrów z 16 VII 1931 r. (Dz. U. poz. 532).

Wreszcie wymienić należy rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 22 IV 1927 r. o zakazie używania białego i żółtego fosforu przy wyrobie przedmiotów zapalnych (Dz. U. poz. 380). Rozporządzenie to weszło odrazu w życie na całym obszarze Rzeczypospolitej od dnia 1 VII 1927 r., zostało uznane za nie wymagające osobnej zgody Sejmu Śląskiego, a tym samym w tym zakresie przepisy prawne są również całkowicie zunifikowane.

Na podstawie wyliczonych przepisów o charakterze ustawowym wydane zostały już dość liczne rozporządzenia wykonawcze ogólnopolskie, których tu oczywiście wyliczać już nie potrzeba Natomiast pozostały nadal w mocy „przepisy szczegółowe w sprawie ochrony życia i zdrowia pracowników, dotychczas obowiązujące... do czasu wydania nowych rozporządzeń..." zastępujących przepisy dawne. Zacytowane wyrazy zawarte są w art. 12 rozp. Prez. Rzplitej z 16 III 1928 r. o bezpieczeństwie i higienie pracy.

Podany niżej wykaz obowiązujących nadal szczegółowych przepisów z tego zakresu jest pierwszym zestawieniem publikowanym na ten temat.

W grupie *przepisów niemieckich* uważać należy w tym zakresie za nadal obowiązujące postanowienia następujące:

1) obwieszczenie Kanclerza Rzeszy w przedmiocie urządzenia i prowadzenia ruchu w kamieniołomach i zakładach kamieniarskich z 31 V 1909 r. (Dz. U. Rzeszy str. 471) w brzmieniu orzeczenia z 20 XI 1911 r. (Dz U. Rzeszy str. 955);

2) rozporządzenie regencji w Poznaniu, dotyczące zapobiegania nieszczęśliwym przypadkom spowodowanym zawa-

laniem się dołów piasku i gliny w brzmieniu rozporządzenia z 21 VI 1845 r. (Dz. Urz. Reg. Pozn z r. 1833 str. 444 i z r. 1845 str. 184);

3) rozporządzenie w przedmiocie ochrony pracowników zatrudnionych przy obrabianiu sztucznych kamieni z 7 V 1910 r. (Dz. Urz. Min. Handlu i Przem. z r. 1910 str. 181);

4) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu dotyczące urządzenia i prowadzenia zakładów do polewania zwierciadeł z 18 V 1889 r. (Dz. Urz. Min. H. i P. str. 77) i rozporządzenie z 22 VIII 1893 r. (Dz. Urz. M. H. i P. str. 279);

5) obwieszczenie Kanclerza Rzeszy w przedmiocie urządzenia i prowadzenia hut cynkowych i hut rudy cynkowej z 13 XII 1912 r. (Dz. Urz. Rz. Niem. str. 564);

6) obwieszczenie Kanclerza Rzeszy w przedmiocie urządzenia i prowadzenia hut ołowianych z 16 VI 1905 r. (Dz. U. Rz. Niem. str. 545);

7) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu w sprawie zachorzeń robotników zatrudnionych w szlifierniach metali z 17 IV 1907 r. (Dz. Urz. Min. H. i P. str. 122);

8) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu w sprawie urządzenia i prowadzenia bajcowni metali z 8 II 1911 r. w brzmieniu rozporządzenia z 3 VII 1914 r. (Dz. Urz. M. H. i P. r. 1911 str. 50 i r. 1914 str. 415);

9) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu w przedmiocie zachorzeń pilnikarzy spowodowanych zatruciem ołowiem z 11 IV 1907 r. (Dz. U. Min. H. i P. str. 119);

10) obwieszczenie Kanclerza Rzeszy w przedmiocie urządzenia i prowadzenia zakładów, wyrabiających elektryczne akumulatory z ołowiu lub ze związków ołowianych z 8 V 1908 r. (Dz. Ust. Rz. Niem. str. 172);

11) obwieszczenie Kanclerza Rzeszy w przedmiocie urządzenia i prowadzenia zakładów wyrabiających chromiany alkalii z 16 V 1907 r. (Dz. U. Rz. Niem. str. 233);

12) obwieszczenie Kanclerza Rzeszy w przedmiocie urządzenia i prowadzenia zakładów wyrabiających farby ołowiane i inne produkty ołowiane z 26 V 1903 i z 6 III 1913 r. (Dz. U. Rzeszy r. 1903 str. 225 i z r. 1913 str. 125);

13) rozporządzenie Min Handlu i Przemysłu w porozumieniu z Min. Spraw Duchownych, Lekarskich i Naukowych, dotyczące zatrucia wodorkiem arsenu z 5 X 1887 r. w brzmieniu rozporządzenia z 22 X 1902 r. i z 8 I 1904 r. (Dz. Urz. Min. H. i P. z r. 1902 str. 390 i z r. 1904 str. 21);

14) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu dotyczące wytwarzania, magazynowania i fabrycznego użytkowania siarczku węgla z 23 II 1910 r. (Dz. M. H. i P. str. 72);

15) zasady wytwarzania, magazynowania i fabrycznego użytkowania eteru etylowego (eter siarkowy) z 24 III 1908 r. (Dz. U. Min. H. i P. str. 121);

16) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu dotyczące obrotu żelazem nakrzemionym z 9 XII 1910 r. (Dz. Urz Min. H. i P. str. 576);

17) obwieszczenie Kanclerza Rzeszy w przedmiocie urządzenia i prowadzenia zakładów przemysłowych, w których miele się żużle Thomasa lub magazynuje się mąkę Thomasa z 3 VII 1909 r. w brzmieniu z 21 X 1914 r. (Dz. U. Rzeszy 1909 r. str. 543, z r. 1911 str. 1153 i z r. 1914 str. 445);

18) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu dotyczące chorób zawodowych robotników w przemyśle naftowym z 3 II 1905 r. (Dz. Urz. M. H. i P. str. 36);

19) załącznik do rozporządzenia Min. Handlu i Przemysłu z 21 X 1911 r. Zasady urządzenia i prowadzenia zakładów wytwarzających szkodliwe dla zdrowia związki nitrowe lub amidowe albo otrzymujących związki te regularnie w większych ilościach z powrotem (Dz. U. M. H. i P. str. 404);

20) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu dotyczące urządzenia i prowadzenia zakładów, wytwarzających związki nitrowe z 3 XI 1914 (Dz. Urz. M. H. i P. str. 530);

21) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu o urządzeniu i prowadzeniu fabryk prochu z 9 XII 1903 r. (Dz. Urz. Min. H. i P. str. 398);

22) przepisy Min. Handlu i Przemysłu w porozumieniu z Min. Spraw Wewnętrznych dotyczące urządzenia i prowadzenia fabryk nitroglicerynowych materiałów wybuchowych z 10 X 1893 r. w brzmieniu przepisów z 15 VI 1899, 19 XI 1900, 23 III 1901, 15 II 1906, 23 XI 1906 r, (Dz. U. M. D. A. W. 1901 str. 36, Dz. Urz. Min. H. i P. z r. 1901 str. 7, z r. 1906 str. 105 i 395);

23) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu o prowadzeniu fabryk amonowo-

saletrzanych materiałów wybuchowych z 4 VIII 1911 r. (Dz. Urz. M. H. i P. str. 316);

24) rozporządzenie Min Handlu i Przemysłu w przedmiocie urządzenia i prowadzenia fabryk kwasu pikrynowego z 24 X 1903 r. (Dz. U Min. H. i P. str. 349);

25) rozporządzenie Min Handlu i Przemysłu w porozumieniu z Min. Spraw Wewnętrznych, dotyczące urządzenia magazynów dla kruszących materiałów wybuchowych z 6 II 1900 r. (Dz. Urz. Min. d. ogól. Adm. str 102)

26) załącznik do rozporządzenia Min. Handlu i Przemysłu z 13 XI 1906 r. Wskazówki do przepisów o urządzeniu piorunochronów dla fabryk i magazynów prochu i materiałów wybuchowych (Dz. U. Min. H. i P. z r. 1906 str. 378);

27) rozporządzenie policyjne Min. Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Min. Handlu i Przemysłu dotyczące obrotu materiałami wybuchowymi z 14 IX 1905 r. (Dz. Urz. Min. H. i P. str. 282);

28) rozporządzenie Min Handlu i Przemysłu dotyczące zakładów ekstrakcji benzynowej z 5 I 1909 r.;

29) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu dotyczące przepisów bezpieczeństwa dla pralni benzynowych i podobnych zakładów z 3 VIII 1903 r.;

30) rozporządzenie policyjne w przedmiocie budowy, urządzenia i utrzymania zbiorników i stacyj benzynowych z 4 VII 1927 r. (Dz. Urz. Woj. Pozn. N. 35 poz. 453);

31) załącznik do rozporządzenia Min. Handlu i Przemysłu z 7 V 1910 r. w brzmieniu rozporządzenia z 11 XII 1911 r. Zasady dla nadzoru policyjno-przemysłowego nad fabrykami wytwarzającymi przedmioty celuloidowe oraz nad składnicami należącymi do tychże fabryk (Dz. Urz. Min. H. i P. 1910 r. str. 182 i 1912 str. 4);

32) obwieszczenie Kanclerza Rzeszy w przedmiocie urządzenia i prowadzenia wulkanizacji wyrobów gumowych z 1 III 1902 r. (Dz. Ust. Rz. Niem. str. 59);

33) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu w przedmiocie niebezpieczeństwa pożaru w przędzalniach z 14 II 1894 r. i 24 XI 1894 r. (Dz. Urz. Min. Adm. Wewn. str. 30 i 219);

34) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu w sprawie zachorzeń robotników w zakładach stosujących chromiany do garbowania z 17 IV 1907 r. (Dz. Urz. Min. H. i P. str. 121);

35) obwieszczenie Kanclerza Rzeszy w przedmiocie urządzenia i prowadzenia przędzalni włosia końskiego, zakładów obróbki sierści i szczeciny oraz wytwórni szczotek i pędzli z 22 X 1902 r. (Dz. Ust. Rz. str. 269);

36) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu o chorobach robotników, zatrudnionych w stolarniach i tartakach z 21 VI 1911 (Dz. Urz. Min. H i P. str. 257);

37) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu dotyczące stosunków zdrowotnych w warsztatach polerowniczych z 1 V 1903 r. (Dz. Min H. i P. str. 176);

38) rozporządzenie policyjne dotyczące urządzenia i prowadzenia piekarni oraz cukierni, które oprócz ciastek wypiekają także pieczywo piekarskie z 23 XI 1907 r. (Dz. Urz. Reg. Pozn. str. 706):

39) rozporządzenie policyjne w przedmiocie ubikacyj fermentacyjnych w gorzelniach z 2 X 1901 r. (Dz. Urz. Reg. Pozn. str 538);

40) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu dotyczące układania worków z cukrem surowym z 19 IV 1907 r. (Dz. Urz. Min. H i P. str. 147);

41) rozporządzenie policyjne dotyczące wytwarzania napojów z kwasem węglowym i obrotu tymi napojami z 5 III 1913 r. (Dz. Urz. Reg. Pozn, str. 149);

42) obwieszczenie Kanclerza Rzeszy w przedmiocie urządzenia i prowadzenia zakładów, wyrabiających cygara z 17 II 1907 r. (Dz. U. Rzeszy str. 34);

43) obwieszczenie Kanclerza Rzeszy w przedmiocie książek płacy dla konfekcji odzieżowej i bieliźnianej z 14 II 1913 r. Dz. U. Rz. Niem. str. 97):

44) obwieszczenie Kanclerza Rzeszy w przedmiocie urządzenia i prowadzenia drukarń i odlewni czcionek z 31 VII 1897 r. w brzmieniu obwieszczeń z 5 VII 1907 r. i 22 XII 1908 r. (Dz. U. Rzeszy z r. 1897 str. 614, z r. 1907 str. 405 i z r. 1908 str. 654);

45) obwieszczenie Kanclerza Rzeszy w przedmiocie urządzenia siedzeń dla pracowników w publicznych miejscach sprzedaży z 28 XI 1900 r. (Dz. U. Rz. N. str. 1033);

46) rozp. Min. Handlu i Przemysłu, Min. Robót Publ. i Min. Spraw Wewnętrznych w przedmiocie urządzenia kuchni przemysłowych z 31 I 1913 r. (Dz. Urz. Min. H. i P. str. 72);

47) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu w przedmiocie powlekania wewnętrznych ścian kotłów parowych z 17 I

1908 r. i 7 VIII 1907 r. (Dz. Urz. Min. H. i P. z r. 1908 str. 77 i z r. 1907 str. 316);

48) rozporządzenie policyjne dotyczące ustawiania, urządzania i używania przenośnych silników (przenośne kotły parowe i silniki) z 30 VII 1908 r. (Dz. Urz. Reg. Pozn. str. 442, uchylono § 1—9 rozp. z 8 XI 1921 r. Dz. U. R. P. N. 103 poz. 744);

49) załącznik do rozp. Min Handlu i Przemysłu z 10 III 1906 r. w brzmieniu z 21 VI 1908 r. Zasady urządzenia, budowy i prowadzenia w ruch cylindrów parowych do suszenia oraz do gładzenia (Dz. Urz. Min. H. i P. str. 138 i 290);

50) załącznik do rozporządzenia Min. Handlu i Przemysłu z 31 IX 1910. Zasady budowy i uruchomienia urządzeń gazowo-powietrznych (Dz. Urz. M. H. i P. str. 510);

51) załącznik do rozporządzenia Min. Handlu i Przemysłu z 5 I 1912 r. Zasady dotyczące urządzenia i prowadzenia zakładów wytwarzających gaz wodny i półwodny włącznie z zakładami wytwarzającymi gaz ssany (Dz. Urz. M. H. i P. str. 14);

52) rozporządzenie policyjne dotyczące obrotu gazami skroplonymi i zgęszczonymi z 27 III 1909 r. (Dz. Urz. Reg. Pozn. str. 145);

53) rozporządzenie policyjne dotyczące urządzenia i używania dźwigów (wyciągów, liftów) z 10 V 1913 r. (Dz. Urz. Reg. Pozn. str 334);

54) załącznik do rozporządzenia Min. Handlu i Przemysłu z 1 IX 1887 r. w brzmieniu z 8 X 1909 r. Zasady dotyczące urządzenia krążków szmerglowych (Dz. Urz. Min. H. i P. z 1909 str. 447);

55) rozporządzenie Min. Handlu i Przemysłu w sprawie przenośnych ręcznych lamp elektrycznych z 14 IV 1907 r. (Dz. Urz. Min. H. i P. str. 123);

56) rozporządzenie policyjne dotyczące pomieszczeń robotników zatrudnionych w zakładach przemysłowych, w zakładach rolniczych, w górnictwie lub przy budowlach z 7 VII 1908 r. (Dz. Urz. Reg. Pozn. str. 477).

W grupie przepisów austriackich obowiązujących w województwach południowych, nie wyłączając cieszyńskiej części woj. śląskiego, traktować należy jako nadal obowiązujące:

1) rozporządzenie kierownika Min. Handlu w porozumieniu z Min. Spraw Wewnętrznych z 23 XI 1905 r. Dz. u. p. L. 176, którym na podstawie § 74, ustawy z 8 III 1885 Dz. u. p. I. 22 dotyczącej zmiany i uzupełnienia ustawy przemysłowej, wydaje się ogólne przepisy dla ochrony życia i zdrowia pomocniczych robotników;

2) rozporządzenie wykonawcze Min. Handlu w porozumieniu z Min. Spraw Wewnętrznych z 23 XI 1905 r. Z. 65.027 do rozporządzenia ministerialnego z 23 XI 1905 r. Dz. u. p. Nr 176;

3) rozporządzenie Min. Handlu w porozumieniu z Min. Spraw Wewnętrznych z 29 V 1908 r. Dz. u. p. Nr 116, którym wydaje się przepisy do przemysłowego prowadzenia przedsiębiorstwa kamieniołomów, kopania gliny, piasku i żwiru;

4) rozporządzenie Min. Handlu w porozumieniu z Min. Spraw Wewnętrznych z 22 VIII 1911 r. Dz. u. p. Nr 172, którym wydaje się przepisy dla ochrony życia i zdrowia robotników w fabrykach cukru;

5) rozporządzenie Min. Handlu w porozumieniu z Min. Spraw Wewnętrznych i Min. Robót Publ. z 25 IX 1911 r. Dz u. p. Nr 199, którym wydaje się przepisy dla ochrony życia i zdrowia robotników, zatrudnionych w fabrykach papieru;

6) rozporządzenie Min. Handlu. Spraw Wewnętrznych, Skarbu, Kolei Żelaznych, Robót Publ. i Obrony Krajowej w porozumieniu z wspólnym Ministerstwem Wojny z 15 VII 1908 r. Dz. u. p. Nr 163, dotyczące obrotu celuloidem, towarami celuloidowymi i odpadkami celuloidowymi;

7) rozporządzenie Min. Handlu w porozumieniu z Min. Spraw Wewnętrznych z 23 VIII 1911 r. Dz. u. p. Nr 169, którym wydaje się szczegółowe przepisy dla ochrony życia i zdrowia robotników w przemysłowych zakładach, w których wykonywa się roboty drukarskie, litograficzne, jak również odlewcze czcionkarskie;

8) rozporządzenie Min. Handlu w porozumieniu z Min. Spraw Wewnętrznych. Oświaty i Publ Robót z 29 XI 1910 r. (Dz u p Nr 212), wedle którego do wykonywania przemysłu wyrobu wody sodowej należy uzyskać koncesje;

9) rozporządzenie Min. Spraw Wewnętrznych i Handlu z 17 I 1885 r. o ochronie osób zatrudnionych wyrobem zapałek fosforowych;

10) reskrypt Min. Spraw Wewnętrznych z 3 V 1894 r. L. 7210 okóln. nam. z 18 VI 1894 r. L. 37076 o zabezpieczeniu stosunków zdrowotnych przy znaczniejszym nagromadzeniu robotników, w szczególności przy budowie kolei;

11) reskrypt c. k. Min Spraw Wewn. z 28 III 1892 r. L. 13175 ex 1891 r. (okólnik nam. z 23 IV 1892 r. L. 27317) o przeprowadzaniu dezynfekcji w pralniach;

12) rozporządzenie Min. Rolnictwa w porozumieniu z Min. Spraw Wewnętrznych z 4 VII 1904 r. dotyczące ochronnych zarządzeń przeciw chorobie na robaki w górnictwie (Dz. u. p. Nr 76);

13) rozporządzenie Min. Robót Publ. w porozumieniu z Min. Spraw Wewnętrznych z 22 VII 1908 r. dotyczące urządzenia i ruchu hut ołowiu i cynku urządzonych wedle powszechnej ustawy górniczej Dz. u. p. Nr 180;

15) rozporządzenie dotyczące postępowania władzy przemysłowej przy przyzwalaniu na zakładanie gazowni generatorowych do pędzenia motorów (rozp. austr. Min. Spraw Wewnętrznych z 2 XII 1913 r. L. 33991, Verordnungsblatt d. M. d X. str. 305);

16) rozporządzenie Min. Spraw Wewnętrznych, Handlu, Rolnictwa, Skarbu i obrony krajowej w porozumieniu z Ministerstwem Wojny z 2 VII 1877 r. Dz. U. P. Nr 68, którym wydaje się przemysłowe i policyjne postanowienia o wyrobie środków rozsadzających i handlowym obrocie nimi;

16a) załącznik A. — zasady badania nowych ciał wybuchowych;

16b) załącznik B. — instrukcja o niszczeniu środków rozsadzających;

17) ustawa z 27 V 1885 r. Dz. U. P. Nr 134 dotycząca zarządzeń o usuwaniu ciał rozsadzających i o obrocie nimi ze względu na publiczne niebezpieczeństwo;

18) rozporządzenie Min. Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Min. Sprawiedliwości z 4 VIII 1885 r. (Dz. U P. Nr 135), którym na podstawie ustawy z 27 V 1885 r. Dz. U. Nr 134 wydaje się zarządzenia względem ciał rozsadzających;

19) rozporządzenie Min Spraw Wewnętrznych, Handlu, Kolei, Rolnictwa, Skarbu i Obrony Krajowej w porozumieniu z Min. Wojny z 19 V 1884 r Dz. U. P. Nr 95, którym w myśl ustawy z 27 V 1885 r. Dz. U. P. Nr 134, względnie w uzupełnieniu rozporządzenia z 4 VIII 1885 r. Dz. U. Nr 135 wydaje się zarządzenie, dotyczące obrotu rozsadzającymi zapłonami;

20) rozporządzenie Min. Spraw Wewnętrznych, Min. Skarbu, Min. Handlu i Min. Obrony Krajowej w porozumieniu z c. k. Min. Wojny z 17 V 1891 r., którym wydaje się postanowienie o sprzedaży prochu (Dz. U. P. Nr 62);

21) rozporządzenie Min. Spraw Wewnętrznych, Skarbu i Handlu i Obrony Krajowej w porozumieniu z c. k. Min. Wojny z 4 V 1899 r. Dz. U. P. Nr 80. dotyczące zmiany rozporządzenia ministerialnego z 17 V 1891 r. Dz. U. P. Nr 62, którym wydano postanowienia o sprzedaży prochu;

22) rozporządzenie Min. Spraw Wewnętrznych, Handlu, Kolei Żelaznych, Rolnictwa i Skarbu w porozumieniu z Min. Wojny z 19 V 1899 r. Dz. U. P. Nr 96 o obrocie bezpiecznymi przetworami rozsadzającymi, podlegającymi monopolowi prochowemu;

23) rozporządzenie Min. Spraw Wewnętrznych z 20 XII 1885 r. L. 17275 dotyczące udzielania pozwolenia na posiadanie, względnie na nabywanie kapsli rozsadzających;

24) rozporządzenie Min. Spraw Wewnętrznych i Handlu w porozumieniu z c. k. Min. Wojny z 12 VII 1894 r. Dz. U. P. Nr 163;

25) rozporządzenie Min. Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami z 20 V 1915 r. dot używania płynnego powietrza do wyrobu ciał rozsadzających (Dz. U. P. Nr 131);

26) rozporządzenie Min. Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z zainter. ministr. z 10 XI 1917 r. dot. używania dwutlenku wodoru do wyrobu ciał rozsadzających (Dz. U. P. Nr 442).

W grupie przepisów rosyjskich obowiązujących w województwach centralnych i wschodnich traktować należy jako nadal obowiązujące:

1) postanowienie Warszawskiego Urzędu Miejskiego do spraw fabrycznych z 30 XI 1891 r. o środkach zabezpieczenia życia, zdrowia i moralności robotni-

ków w fabrykach, zakładach i rękodzielniach zawierające: „Przepisy ogólne dla właścicieli zakładów fabrycznych", „dla robotników wszystkich kategoryj", „Przepisy o kotłach parowych i motorach obowiązujące wszystkich właścicieli zakładów przemysłowych", „Przepisy dla maszynistów", „Przepisy dla palaczy", „Przepisy dotyczące przewodów ruchu i pasów" oraz „dla robotników dozorujących przewody ruchu i pasów";

2) postanowienie Piotrkowskiego Gubernialnego Urzędu do spraw fabrycznych z 1 VI 1892 r., 15 i 22 XI 1893 r. i 3 I 1894 r. zawierające: „Przepisy ogólne o urządzeniu i utrzymywaniu fabryk i zakładów przemysłowych", „Przepisy o ogrodzeniu maszyn wyciągowych", „Przepisy o ogrodzeniu aparatów do wyparowywania i naczyń do wyparzania", „Przepisy o środkach ochronnych w gazowniach i fabrykach używających oświetlenia gazowego", „Przepisy o ogrodzeniach maszyn w przędzalniach bawełny i wełny", „Przepisy o ogrodzeniach mechanicznych warsztatów tkackich", „Przepisy o ogrodzeniach maszyn w farbiarniach, drukarniach i wykończalniach", „Przepisy o ogrodzeniu maszyn w papierniach", „Przepisy o ogrodzeniach maszyn w młynach parowych" i „Przepisy o środkach zapobiegawczych w fabrykach cerezyny, wyciągających oleje i innych używających benzyny i t. p. ciał łatwozapalnych";

3) przepisy o środkach bezpieczeństwa przy wykonywaniu robót w zakładach przemysłu fabrycznego, wydane przez Główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych 19 II 1913 r., zatwierdzone przez Min. Handlu i Przemysłu z 31 III 1913 r. (artykułów 31);

4) przepisy dotyczące urządzenia fabryk i warsztatów wyrabiających związki ołowiu oraz środków ostrożności przy robotach w nich wykonywanych, wydane przez Główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych 19 II 1913 r., zatwierdzone przez Min. Handlu i Przemysłu 31 III 1913 r. (Zbiór Praw i Rozp. poz. 1514) (artykułów 25);

5) przepisy dotyczące urządzenia fabryk i oddziałów fabryk chemicznych, wyrabiających związki chromowe (dwuchromian potasu) oraz środków ostrożności przy robotach w nich wykonywanych. Wydane przez Główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych 22 IV 1914 r., zatwierdzone przez Min. Handlu i Przemysłu 29 V 1914 r. (artykułów 17) (Zbiór praw i rozporządzeń poz. 2231);

6) przepisy o periodycznych próbach naczyń używanych do przewożenia i przechowywania gazów zgęszczonych wysokiej prężności, wydane przez Główny Urząd do spraw fabrycznych i górniczo-hutniczych 7 II 1911 r (Zbiór praw i rozporządzeń poz. 1321) i zmienione (art. 1, 2 i 3) 13 III 1912 r. (artykułów 4) Zbiór praw i rozporządzeń poz. 740);

7) przepisy bezpieczeństwa dla urządzeń elektrotechnicznych prądów silnych niskiego i wysokiego napięcia w przedsiębiorstwach fabrycznych, wydane przez Urząd Główny do spraw fabrycznych i górniczych 22 IV 1914 r., zatwierdzone przez Min. Handlu i Przemysłu 29 V 1914 r. (artykułów 139) (Zbiór praw i rozporządzeń poz. 1591).

7. Ochrona pracy młodocianych i kobiet unormowana jest ustawą z 2 VII 1924 r. oraz licznymi rozporządzeniami wykonawczymi do tej ustawy. Ustawa ta została znowelizowana przez ustawę z 7 XI 1931 r. (Dz. U. poz. 773). Zagadnienie obszaru obowiązywania tej ustawy nie jest jasne. Ustawa ta była uchwalona po objęciu Śląska przez Państwo Polskie, a więc po wejściu w życie statutu organicznego woj. śląskiego. Tym samym, skoro postanowienia jej dotyczą kwestyj, wyliczonych w art. 8a ustawy konstytucyjnej z 15 VII 1920 r., zawierającej statut organiczny, rozciągnięcie jej na obszar woj. śląskiego wymagało zgody Sejmu Śląskiego. Zgoda taka udzielona nie była. Sama ustawa w przepisach końcowych nie zawiera postanowienia, dotyczącego obszaru jej obowiązywania. Zagadnienie

obszaru jej obowiązywania było m. in. przedmiotem rozważań w listopadzie 1931 r., gdy przeprowadzono jej nowelizację. Nowelizacja ta zmierzała do wprowadzenia zakazu bezpłatnego zatrudniania młodocianych oraz ograniczania ich liczby. Ponieważ zamierzano w tym momencie wprowadzić powyższe ograniczenia na obszarze całej Rzeczypospolitej, przeto, niezależnie od noweli do ustawy, jednocześnie uchwalono osobną ustawę z 7 XI 1931 r. w sprawie ograniczeń w zatrudnieniu pracowników i młodocianych na obszarze górnośląskiej części woj. śląskiego (Dz. U. poz. 774). Ta ostatnia ustawa zawiera klauzulę, iż wchodzi w życie po ogłoszeniu zgody na nią Sejmu Śląskiego. O ile wiadomo, zgoda taka nigdy wyrażona nie była, a wskutek tego ustawa ta w ogóle na obszarze górnośląskiej części woj. śląskiego, a właściwie nigdzie — w życie nie weszła.

Jednak brzmienie tej ustawy oraz jej zakres terytorialny budzi wątpliwość co do sytuacji prawnej na cieszyńskiej części woj. śląskiego. Gdyby bowiem uważano, że na części cieszyńskiej ustawa w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet nie obowiązuje, wówczas przypuszczalnie cytowana wyżej ustawa specjalna dotyczyłaby nie tylko części górnośląskiej, ale całego woj. śląskiego. Przytacza się też i inny argument, że ustawa w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet jest pomocnicza do ustawy o czasie pracy, która w cieszyńskiej części obowiązuje. Niemniej jednak argumenty te wydają się nie wystarczające do twierdzenia, że ustawa w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet obowiązuje na obszarze cieszyńskiej części woj. śląskiego i raczej należy stać na stanowisku, że w ogóle na całym obszarze woj. śląskiego ustawa ta nie obowiązuje.

8. K a u c j e s k ł a d a n e w z w i ą z k u z u m o w ą o p r a c ę — unormowane są rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 18 V 1927 r. (Dz. U. poz. 409). Rozporządzenie to nie wspomina w przepisach końcowych, na jakim obszarze obowiązuje, istnieje jednak powszechnie uznawana wykładnia, że rozporządzenie to ma charakter cywilistyczny, a wskutek tego nie wymaga do wejścia w życie na obszar woj. śląskiego osobnej zgody Sejmu Śląskiego; tym samym przepisy w tym zakresie można uważać za całkowicie zunifikowane.

9. R a d a O c h r o n y P r a c y. Istnienie Rady Ochrony Pracy przewiduje rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 17 IX 1927 r. (Dz. U. poz. 740); ponieważ przepisy te dotyczą organów doradczego i opiniodawczego przy Min. Opieki Społecznej, przeto z istoty jego treści należy je uważać za obowiązujące na obszarze całej Rzeczypospolitej.

10. **Inspekcja pracy** działa na podstawie rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 14 VII 1927 r. (Dz. U. poz. 590). Sejm Śląski wyraził zgodę na wejście tego rozporządzenia na obszar woj. śląskiego w ustawie z 16 IV 1928 r., a wskutek tego cały kompleks przepisów dotyczących organizacji inspekcji pracy, łącznie z licznymi rozporządzeniami wykonawczymi do tej ustawy, można uważać za zunifikowany. Należy jednak poczynić tu zastrzeżenia w związku z przepisami wykonawczymi, które dotyczą kontaktów pomiędzy inspekcją pracy a innymi władzami częściowo niezunifikowanymi. W tym zakresie rozporządzenia wykonawcze do przepisów o inspekcji pracy nie obowiązują dotychczas w woj. śląskim. Wyliczyć tu należy rozporządzenie Min. Pracy i Opieki Społ. w porozumieniu z Min. Przemysłu i Handlu z 24 II 1928 r. o udziale inspektorów pracy w czynnościach dotyczących pozwoleń na otwarcie lub przebudowę zakładów przemysłowych (Dz. U. poz. 398), które zawiera wyraźną klauzulę wyłączającą woj. śląskie (§ 6) oraz rozporządzenie Min. Pracy i Opieki Społ. i Min. Przemysłu i Handlu z 24 II 1929 r. o stosunku wzajemnym organów inspekcji pracy i władz górniczych (Dz. U. poz. 399), zawierającą klauzulę analogiczną.

11. **Sądy pracy** unormowane są prawem zawartym w rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej z 24 X 1934 r. (Dz. U. poz. 854). Rozporządzenie to, jak stanowi o nim art. 54, obowiązuje na obszarze całego Państwa, przy czym działające w województwach zachodnich sądy przemysłowe i kupieckie zostały przekształcone od 1 X 1936 r. na mocy osobnego rozporządzenia Rady Ministrów z 25 VII 1936 r. na sądy pracy. W związku z tym cały odcinek zagadnień, związanych z sądownictwem pracy, można uważać za zunifikowany bez żadnych wyjątków.

12. **Załatwianie zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami w przemyśle i handlu** — unormowane jest rozporządzeniem Prezydenta Rzplitej z 27 X 1933 r. (Dz. U. poz. 604) znowelizowanym przez ustawę z 14 IV 1937 r.— tekst jednolity podany przy obwieszczeniu z 20 IV 1937 r. (Dz. U. poz. 313). Otóż rozporządzenie to jak stanowi jego art 13, nie obowiązuje na obszarze woj. pomorskiego, na górnośląskiej części woj. śląskiego oraz w powiatach: szubińskim, wyrzyskim, inowrocławskim i bydgoskim. Wyłączenie tych obszarów jest spowodowane okolicznością, iż posiadają one inną formę bardziej doskonałego rozjemstwa do załatwiania zatargów zbiorowych pracy, opartą na przepisach zaborczych oraz na związanych z tymi przepisami przepisach powojennych, t. zw. demobilizacyjnych.

W szczególności rozjemstwo na powołanych obszarach wykonywane jest na podstawie rozporządzenia Rady Komisarzy Ludowych Rzeszy Niemieckiej z 23 XII 1918 r. o umowach zbiorowych, wydziałach robotniczych i pracowniczych oraz o rozjemstwie w zatargach pracy (Dz. Ust. Rzeszy Niem. str. 1456); nadto ścisły związek z przepisami tymi posiadają postanowienia rozporządzeń demobilizacyjnych, które uprawniają osobny organ, jakim jest t. zw. komisarz demobilizacyjny do narzucania w drodze przymusowej treści orzeczeń rozjemczych. Funkcjonowanie tego organu, posiadającego na górnośląskiej części woj. śląskiego i inne zresztą uprawnienia, oparte jest na rozporządzeniu Rady Związkowej Rzeszy Niemieckiej z 7 XI 1918 r. (Dz. Ust. Rzeszy Niem. str. 1292) oraz na rozporządzeniu o przyjmowaniu i wydalaniu robotników i pracowników w okresie demobilizacji gospodarczej, które to rozporządzenie posiada dwa odmienne brzmienia — inne bowiem brzmienie obowiązuje na górnośląskiej części woj. śląskiego, inne zaś na obszarze woj. pomorskiego oraz w wyliczonych 4 powiatach woj. poznańskiego: mianowicie na tym ostatnim obszarze rozporządzenie to obowiązuje w brzmieniu niemieckim z 3 IX 1919 r. (Dz. Ust. Rzeszy str. 1500), natomiast na obszarze górnośląskiej części woj. śląskiego obowiązuje ono w brzmieniu polskim, ustalonym przez rozporządzenie z 15 VII 1924 r. (Dz. U. poz. 643) ze zmianami wynikającymi z rozporządzeń z 15 X 1924 r. (Dz. U. poz. 866), z 12 IV 1926 r. oraz z 8 X 1934 r.

Jak widać z tego zestawienia, problem rozjemstwa w zatargach zbiorowych pracy w przemyśle i handlu jest jeszcze daleki od unifikacji, przy czym główna trudność polega na tym, że w województwach zachodnich istnieją stałe organa rozjemcze, których na pozostałym obszarze Państwa dotychczas nie ma.

13. Załatwianie zatargów pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi również jest zupełnie niezunifikowane.

Najdonioślejsze znaczenie posiada ustawa z 1 VIII 1919 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (tekst jednolity Dz. U. z r. 1931 poz. 706), po czym nastąpiła jeszcze zmiana spowodowana przez rozp. z 25 IX r. 1932 (Dz. U. poz. 713). Ustawa ta obowiązuje na obszarze woj. centralnych, wschodnich i południowych, natomiast nie obowiązuje na obszarze woj. zachodnich. W klauzuli, dotyczącej obszaru obowiązywania ustawy, wyliczone są nazwy województw; na tle tego wyliczenia zachodziła wątpliwość, czy ustawa ta obowiązuje w m. st. Warszawie, które zostało w wyliczeniu pominięte, zacytowane zaś jest jedynie woj. warszawskie. Ponieważ

jednak 1 VIII 1919 r. m. st. Warszawa nie było jeszcze województwem wyodrębnionym, przeto ostatecznie uznaje się, że ustawa ta obowiązuje również i w m. st. Warszawie. Odpowiednikiem ustawy z 1 VIII 1919 r. dla woj. poznańskiego i pomorskiego jest rozporządzenie o urządzeniu inspektoratu pracy w rolnictwie i o załatwianiu zatargów pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi wydane przez Komisariat Naczelnej Rady Ludowej (Tygodnik Urzędowy z 25 VII 1919 r. nr 31 poz. 98).

Na górnośląskiej części woj. śląskiego osobnych przepisów o załatwianiu zatargów zbiorowych w rolnictwie właściwie nie ma i w tym zakresie mogłoby być stosowane obowiązujące tam, cytowane w odniesieniu do przemysłu i handlu—rozporządzenie niemieckiej Rady Komisarzy Ludowych z 23 XII 1918 r. Praktycznie przepisy te stosowane nie są, gdyż sprawy robotników rolnych na tym obszarze z reguły załatwiane są ugodowo w drodze pośrednictwa inspektora pracy, a wyjątkowo tylko dochodzi do sporów sądowych.

W odniesieniu do cieszyńskiej części woj. śląskiego sytuacja nie jest zupełnie jasna, albowiem od chwili wydania tej ustawy Śląsk Cieszyński przeszedł przez pewne perturbacje. Mianowicie w 1 V 1920 r. w Dzienniku Urzędowym prefekta przy Komisji Międzynarodowej dla wschodniej części Księstwa Cieszyńskiego zostało ogłoszone rozporządzenie z 24 IV 1920 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (nr 5 poz. 72). Rozporządzenie to nie różni się prawie w treści od ustawy z 1 VIII 1919 r. Z chwilą, gdy Rzeczpospolita Polska objęła ponownie władzę suwerenną na terenie Śląska Cieszyńskiego z 10 VIII 1920 r. — można sądzić, że omawiane rozporządzenie wygasło, a na Śląsku Cieszyńskim uzyskała ponownie moc obowiązującą ustawa z 1 VIII 1919 r. Interesujący ten problem prawny tutaj pomijamy, odsyłając do szczegółowego wywodu zawartego w „Zbiorze Przepisów Prawnych, dotyczących pracy na roli" *Janiny Bodouin de Courtenay Grzegorzewskiej* — Warszawa, 1926 r. str. 105.

Cytowane powyżej przepisy, dotyczące zatargów w rolnictwie, normują postępowanie polubowne przy załatwianiu zatargów zbiorowych oraz postępowanie rozjemcze przy załatwianiu sporów indywidualnych na tle obowiązujących umów zbiorowych i orzeczeń. Osobną dziedzinę stanowią przepisy o nadzwyczajnych komisjach rozjemczych do załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi, zawarte w ustawie z 18 VII 1924 r. w przedmiocie uprawnień Min. Pracy i Opieki Społ. do powoływania nadzwyczajnych komi-

syj rozjemczych do załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. U. poz. 686). Ustawa ta, jak stanowi jej art. 6, obowiązuje na obszarze całej Rzeczypospolitej z wyjątkiem woj. śląskiego. Na Górnym Śląsku ustawa ta nie posiada żadnych odpowiedników.

14. Załatwianie zatargów pomiędzy właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi unormowane jest w dwóch ustawach, a mianowicie:

a) w ustawie z 23 I 1920 r. o rozszerzeniu działania przepisów ustawy z 1 VIII o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. Pr. P. P. z 1919 r. nr. 65) na zatargi zbiorowe między właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi (Dz. U. p. 53) oraz

b) w ustawie z 16 V 1922 r. w przedmiocie powołania Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej do załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi (Dz. U. poz. 324), przy czym, jeśli chodzi o tę ostatnią ustawę, obowiązuje ona ze zmianami terminologicznymi, spowodowanymi przez art. 113 rozp. Rzplitej z 28 XII 1934 r. (Dz. U. poz. 976).

Spośród dwóch cytowanych ustaw, ustawa z 23 I 1920 r. obowiązuje tam, gdzie obowiązuje ustawa z 1 VIII 1919 r. dotycząca robotników rolnych, a więc w woj. centralnych, wschodnich, południowych i na obszarze cieszyńskiej części woj. śląskiego, jeżeli uwzględnimy założenie, że na obszarze tym wygasło cytowane poprzednio rozporządzenie prefekta. Natomiast druga ustawa z 16 V 1922 r. obowiązuje — jak to wyraźnie stanowi jej art. 7 — „na terenie b. dzielnicy rosyjskiej i austriackiej", a więc w woj. centralnych, wschodnich, południowych i na cieszyńskiej części woj. śląskiego.

Jeśli chodzi o obszar cieszyńskiej części woj. śląskiego, twierdzenie, iż obowiązuje na nim ustawa z 16 V 1922 r., opiera się na przesłance, iż ustawa ta weszła w życie przed datą wejścia w życie statutu organicznego woj. śląskiego, co nastąpiło z chwilą objęcia Górnego Śląska przez Rzeczpospolitą w lipcu 1922 r.

Odnośnie spraw dozorców domowych w woj. poznańskim istnieje drobna ustawa z 5 III 1934 r. o załatwianiu zatargów zbiorowych pomiędzy właścicielami nieruchomości miejskich a dozorcami domowymi w woj. poznańskim (Dz. U. p. 187), która zresztą obowiązuje tylko na części woj. poznańskiego, albowiem nie obowiązuje w powiatach: szubińskim, bydgoskim, wyrzyskim i inowrocławskim.

Ustawa ta dla dozorców domowych stanowi odpowiednik przepisów demobilizacyjnych, które zezwalają na wprowadzenie w drodze przymusu orzeczeń komisyj pojednawczo-rozjemczych. Ponieważ orzeczenia te mogą być narzucone przymusowo zarówno na obszarze górnośląskiej części woj. śląskiego, jak w woj. pomorskim oraz w 4 cytowanych powiatach woj. poznańskiego dla wszystkich rodzajów zatargów zbiorowych — tym samym było zbędne na tych obszarach wydawanie osobnych przepisów dla dozorców. Natomiast zwłaszcza w m. Poznaniu dawał się odczuwać brak możliwości narzucania przymusowego orzeczeń, co stało się genezą wydania tej ustawy.

15. Robotnicy portowi w Gdyni posiadają osobne przepisy, zawarte w rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej z 27 X 1933 r. o pracy robotników portowych w Gdyni (Dz. U. poz. 646), nie wymagające oczywiście jakichkolwiek posunięć unifikacyjnych.

16. Związki zawodowe pracownicze posiadają przepisy dalekie od zunifikowania. W szczególności obowiązuje dotychczas dekret z 8 II 1919 r. w przedmiocie tymcz. przepisów o pracowniczych związkach zawodowych (Dz. Pr. P. P. poz. 209). Dekret ten obowiązuje na obszarze woj. warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, lubelskiego i białostockiego z wyjątkiem powiatów grodzieńskiego i wołkowyskiego oraz na obszarze dawnej ziemi wileńskiej czyli w woj. wileńskim w powiatach: wileńsko-trockim, święciańskim, oszmiańskim, brasławskim, dziśnieńskim, postawskim, wileńskim oraz molodeczańskim — w tym ostatnim z wyjątkiem kilku gmin. Na pozostałym obszarze Państwa działalność zrzeszeń dobrowolnych organizujących pracowników dla celów obrony interesów zawodowych podpada pod postanowienia prawa o stowarzyszeniach, zawartego w rozp. Prezydensta Rzplitej z 27 X 1932 r. Istnieją więc w Państwie Polskim w zakresie związków zawodowych dwa obszary prawne — obszar centralny i północny czyli dekretowy i peryferie Państwa—woj. zachodnie, południowe i południowo-wschodnie — obszar pozadekretowy. Zakładanie związków z siedzibą zarządu głównego na obszarze dekretowym podlega przepisom dekretu, na obszarze pozadekretowym podlega przepisom prawa o stowarzyszeniach. Związki, działające na podstawie dekretu, mogą rozwijać działalność również i na obszarze pozadekretowym, przy czym w tym zakresie szczególne warunki ich funkcjonowania normuje art. 59 prawa o stowarzyszeniach. Ale też i odwrotnie — stowarzyszenia, posiadające charakter związków zawodowych, funkcjonujące w myśl prawa o stowarzyszeniach na obszarze pozadekretowym — mogą również rozwijać działalność na obszarze dekretowym bez żadnych zastrzeżeń.

17. Przedstawicielstwo pracownicze w zakładach pracy posiada przepisy bardzo dalekie od unifikacji.

W szczególności w woj. południowych łącznie z cieszyńską częścią woj. śląskiego żadnych specjalnych przepisów o delegacjach pracowniczych w zakładach pracy nie ma. Natomiast na obszarze woj. centralnych i wschodnich formalnie nadal obowiązują — aczkolwiek praktycznie nie są wykonywane — przepisy „o instytucji starostów w przedsiębiorstwach przemysłowych", zawarte w art. 202—210 ustawy o pracy w przemyśle (Zwód Praw Rosyjskich, tom XI, część II, wydanie 1913 r.). Ponadto wspomnieć należy, iż dla kopalń węgla wydane było 25 VIII 1919 r. osobne rozporządzenie Min. Pracy i Opieki Społ. o wprowadzenie instytucji mężów zaufania robotników i komitetów kopalnianych w kopalniach Zagłębia Dąbrowskiego oraz komisji rozjemczych do rozstrzygania spraw wynikłych przy stosowaniu umowy (Dz. Urzędowy pow. będzińskiego z 10 XII 1919 r. nr 14), którego moc prawna zresztą jest wysoce wątpliwa.

W woj. poznańskim i pomorskim przedstawicielstwo pracowników w zakładach pracy unormowane jest przepisami rozdziału II rozp. Rady Komisarzy Ludowych z 23 XII o umowach zbiorowych, wydziałach robotniczych i pracowniczych oraz o rozjemstwie w zatargach pracy (Dz. Ust. Rzeszy Niem. str. 1456).

Na górnośląskiej części woj. śląskiego zagadnienie to jest unormowane przez osobną ustawę z 4 II 1920 r. o radach zakładowych (Dz. Ust. Rzeszy str. 147), przy czym do ustawy tej były wydane dalsze rozporządzenia wykonawcze i instrukcje, których moc prawna jest dość wątpliwa, gdyż przeważnie weszły one w życie po pozbawieniu Rzeszy Niemieckiej władzy suwerennej nad Górnym Śląskiem.

18. Układy zbiorowe pracy zostały całkowicie zunifikowane przez ustawę z 14 IV 1937 r. (Dz. U. poz. 242), na rozciągnięcie której na obszar woj. śląskiego wyraził Sejm Śląski zgodę w ustawie z 4 VI 1937 r. (Dz. Ust. Śląskich nr 13 poz. 27).

19. Przepisy demobilizacyjne były już częściowo cytowane przy omawianiu postanowień o załatwianiu zatargów zbiorowych pracy. Na górnośląskiej części woj. śląskiego obowiązuje oprócz cytowanego już rozporządzenia o przyjmowaniu i wydalaniu robotników i pracowników podczas okresu demobilizacji gospodarczej nadto drugie rozporządzenie o środkach przeciwko zwijaniu i unieruchamianiu zakładów obowiązujące w brzmieniu rozporządzenia Min. Pracy i Opieki Społ. z 14 VII 1924 r. (Dz. U. poz. 642). Rozporządzenie to nie posiada odpowiedników na pozostałym obszarze Rzeczypospolitej.

20. **Przepisy o komisjach do badania kosztów utrzymania** zawarte są w kilku rozporządzeniach opublikowanych tylko w Monitorze Polskim. Istnieje więc komisja przy Głównym Urzędzie Statystycznym powołana rozporządzeniem Rady Min. z 27 V 1920 r. (Monitor Polski nr 139 z 6 VII 1910 (zmienionym przez rozporządzenie z 24 I 1925 (Monitor Polski nr 26 z 2 II 1925).

Nadto w drodze osobnych rozporządzeń z 14 IX 1920 r., z 23 X 1920 r. i z 17 I 1921 r. były powołane lokalne komisje w Poznaniu, Łodzi, Sosnowcu, Częstochowie i Lublinie.

Niezależnie od tych komisyj na mocy jeszcze przepisów niemieckich działa osobna komisja w Katowicach.

* * *

Dokonawszy w ten sposób przeglądu odcinka pracy, mamy możność stwierdzenia, jakie działy przepisów są całkowicie zunifikowane, a jakie wymagają jeszcze przeprowadzenia dalszego postępowania unifikacyjnego; stwierdzić więc należy, że unifikacja jest konieczna jeszcze w działach bardzo skomplikowanych i głęboko wnikających w ustrój stosunków społecznych, ma ona bowiem jeszcze dotyczyć przepisów o umowie o pracę, o czasie pracy w przemyśle i handlu, o pracy młodocianych i kobiet, o rozjemstwie w przemyśle, o rozjemstwie w zatargach na roli, o rozjemstwie dla dozorców, o związkach zawodowych pracowniczych, o delegacjach pracowniczych w zakładach pracy oraz w zakresie t. zw. przepisów demobilizacyjnych; wtórne znaczenie posiada konieczność wyjaśnienia sytuacji w zakresie rozporządzeń wykonawczych do ustawy o urlopach oraz sprawa komisyj lokalnych do badania zmian kosztów utrzymania. Wreszcie odrębną dziedzinę stanowią szczegółowe przepisy o bezpieczeństwie i higienie w poszczególnych przemysłach. Ta dziedzina wymaga jeszcze wieloletniej pracy unifikacyjno-technicznej — nie tylko społeczno-prawniczej, albowiem jest konieczne wypracowanie przepisów, któreby nie tylko uwzględniały nowe stosunki społeczne, ale nadto uwzględniałyby postęp techniczny w poszczególnych działach produkcji.

Natomiast unifikacja objęła już zagadnienia inspekcji pracy, sądów pracy, układów zbiorowych pracy, przepisy ramowe o bezpieczeństwie i higienie, sprawy kaucji, sprawy urlopów, sprawy dni świątecznych, sprawy skracania czasu pracy oraz sprawy robotników portowych.

Rozdział III. Rynek pracy i migracje.

Zagadnienia związane z rynkiem pracy i migracjami dzielą się na kilka grup, a mianowicie: a) przepisy dotyczące ochrony rynku pracy,

b) przepisy o pośrednictwie pracy, c) przepisy o Funduszu Pracy, d) przepisy o służbie pracy i e) przepisy z zakresu migracyj.

1. Ochrona rynku pracy unormowana jest rozporządzeniem Prezydenta Rzplitej z 4. VI. 1927 r. (Dz. U. poz. 472) z uwzględnieniem ustawy nowelizującej z 23. I 1937 r. (Dz. U. poz. 47)—obowiązującym w jednolitym tekście podanym przy obwieszczeniu Min. Opieki Społ. z 19. III. 1937 r. (Dz. U. poz. 148). Rozporządzenie to — jak stanowi jego art. 13 — obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, wszakże stosowanie tego dekretu, w myśl art. 1, zarządza Rada Ministrów w drodze rozporządzeń po stwierdzeniu na wniosek Min. Opieki Społ. stanu bezrobocia bądź na pewnych obszarach, bądź w pewnych gałęziach pracy, bądź na całym obszarze Rzeczypospolitej. Pod względem więc ustawodawczym przepisy w tym zakresie są zunifikowane, natomiast pod względem faktycznym unifikacja uzależniona jest od rozporządzeń Rady Ministrów. Pomimo to uznać należy ten odcinek zagadnień za zunifikowany, gdyż istnieje podstawa do zmian w zakresie stosowania tych przepisów, które to zmiany Rząd zawsze może przeprowadzać.

2. Pośrednictwo pracy nie może być uznane za zunifikowane, albowiem górnośląska część woj. śląskiego posiada w tym zakresie przepisy specjalne, gdy pozostały obszar Rzeczypospolitej posiada na tym odcinku jednolity — z niewielkim wyjątkiem — stan prawny.

W zakresie pośrednictwa pracy istnieją przepisy, które formalnie nie były uchylone, aczkolwiek praktyczna ich wartość uległa poważnemu ograniczeniu. Przede wszystkim więc powołać należy dekret z 27. I 1919 r. o organizacji państwowych urzędów pośrednictwa pracy i opieki nad wychodźcami (Dz. Pr. P. P. poz. 127), obowiązujący jedynie na obszarach wojew. centralnych, południowych i wschodnich, gdy na obszarach woj. poznańskiego i pomorskiego obowiązuje równoległy dekret Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu z 6. VII. 1919 o organizacji biur pośrednictwa pracy (Tyg. Urzęd. Nr 29, poz. 93 uzupełniony ustawą z 19. VI. 1924 r. (Dz. U. poz. 586) i posiadający specjalne rozporządzenie wykonawcze Min. b. dzielnicy pruskiej z 14. X. 1921 r. w brzmieniu rozp. z 15. II. 1923 r. (Dz. U. poz. 162). Oba te dekrety — poza przepisami o istocie i sposobach realizowania pośrednictwa pracy — przewidują istnienie urzędów względnie biur pośrednictwa pracy, których to biur i urzędów obecnie nie ma, albowiem rozp. Prezydenta Rzplitej z 27. X. 1933 r. (Dz. U. poz. 621) urzędy i biura te zostały zniesione, a czynności ich wykonywają wojewódzkie biura Fun-

duszu Pracy, ekspozytury tych biur i instytucje zastępcze na zasadach zawartych w rozp. z 26. III. 1935 r. o wykonywaniu przez Fundusz Pracy pośrednictwa pracy (Dz. U. poz. 152). Pod względem organizacyjnym w woj. zachodnich pośrednictwo pracy jest więc już zunifikowane z pośrednictwem pracy w woj. centralnych, południowych i wschodnich, w zakresie jednak t. zw. przepisów prawa materialnego o pośrednictwie pracy unifikacja ta dotychczas nie nastąpiła.

Zaznaczyć należy, że powołany wyżej dekret z 27. I. 1919 r. obowiązuje również na cieszyńskiej części woj. śląskiego, natomiast na terenie części górnośląskiej obowiązuje rozporządzenie Min. Pracy i Opieki Społ. z 4. XII. 1923 r. w przedmiocie przepisów o komunalnym pośrednictwie pracy na terenie górnośląskiej części woj. śląskiego (Dz. U. poz. 1050), będące praktycznie przekładem niemieckiego rozporządzenia z 12 IX 1919 r.

Zupełnie niezależną dziedzinę od publicznego pośrednictwa pracy stanowią przepisy o społecznym pośrednictwie pracy, zawarte w ustawie z 10 VI 1924 r. (Dz. U. poz. 585). Ustawa ta obowiązuje na obszarze całej Rzeczypospolitej, a odnośnie woj. śląskiego zawiera jedynie klauzulę, iż czynności państwowych urzędów pośrednictwa pracy wykonywają w zakresie tej ustawy w woj. śląskim komunalne urzędy pośrednictwa pracy; nawiasem zwrócić należy uwagę na niezrozumiałe znaczenie tej klauzuli odnośnie cieszyńskiej części woj. śląskiego, albowiem na tym obszarze urzędów komunalnych pośrednictwa pracy nie ma.

Trzeci odcinek problemów związanych z pośrednictwem pracy stanowi ustawa z 21 X 1921 r. o zarobkowym pośrednictwie pracy (Dz. U. poz. 647). Ustawa ta nie wskazuje obszaru obowiązywania, jednak w art. 16 wyraźnie wymienia obszary b. zaborów rosyjskiego, austriackiego i pruskiego, wskutek czego niewątpliwie obowiązuje w woj. centralnych, wschodnich, południowych i zachodnich; stwierdzić należy, że ustawa ta obowiązuje również i w woj. śląskim, albowiem weszła w życie w 1921 r., a więc przed dniem wejścia w życie statutu organicznego woj. śląskiego. O ile jednak obowiązywanie tej ustawy w woj. śląskim jest niewątpliwe — już obowiązywanie noweli do tej ustawy z 3 III 1926 r. (Dz. U. poz. 171) może odnośnie woj. śląskiego nastręczać istotne wątpliwości.

3. **Fundusz Pracy** istnieje i działa na podstawie ustawy z 16 III 1933 r. (Dz. U. poz. 163). Ustawa ta—jak sądzić można z jej treści oraz z klauzul wykonawczych — obowiązuje na całym obszarze Rzeczypospolitej bez wyjątku; czynności Funduszu Pracy zostały rozszerzone przez postanowienia o połączeniu Funduszu Bezrobocia z Fundu-

szem Pracy, zawarte w rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej z 24 X 1934 r. (Dz. U. poz. 849); przepisy o Funduszu Pracy znalazły uzupełnienie w licznych rozporządzeniach wykonawczych, ponadto były znowelizowane przez ustawę z 13 III 1934 r. (Dz. U. poz. 235), wszakże zmiany te nie mają w danym przypadku znaczenia, skoro cały kompleks postanowień dotyczących Funduszu Pracy uważać należy za zunifikowany.

Z przepisami o Funduszu Pracy łączą się ściśle postanowienia o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia, które z drugiej strony mogą być uważane za część składową przepisów ubezpieczeniowych podobnie, jak przepisy o ubezpieczeniu pracowników umysłowych na wypadek braku pracy; zabezpieczenie na wypadek bezrobocia unormowane jest ustawą z 18 VII 1924 r. (Dz. U. poz. 650) z uwzględnieniem zmian wprowadzonych przez ustawy z 28 I 1925 r. (Dz. U. poz. 97), 28 X 1925 r. (Dz. U. poz. 863), rozp. Prez. Rp. z 24 II 1928 r. (Dz. U. poz. 199), ustawę z 23 III 1929 r. (Dz. U. poz. 235), ustawę z 25 III 1929 r. (Dz. U. z 1930 poz. 18), rozp. Prez. Rp. z 29 XI 1930 r. (Dz. U. poz. 646), rozp. Prez. Rp. z 27 X 1923 r. (Dz. U. poz. 649), rozp. Prez. Rp. z 24 X 1934 r. (Dz. U. poz. 849) i rozp. Prez. Rp. z 28 XII 1924 r. (Dz. U. poz. 976). Stosownie do art. 40 tej ustawy weszła ona w życie na obszarze całej Rzeczypospolitej z tą różnicą, że w woj. śląskim czynności państwowych urzędów pośrednictwa pracy zostały powierzone urzędom komunalnym pośrednictwa pracy. W ten sposób również i odcinek zabezpieczenia na wypadek bezrobocia w zakresie przepisów prawa materialnego oraz prawa formalnego można uważać za zunifikowany, a cała ta dziedzina łącznie z pośrednictwem pracy byłaby zunifikowana zupełnie, gdyby nastąpiła przebudowa komunalnych urzędów pośrednictwa pracy na górnośląskiej części woj. śląskiego oraz zastąpienie dekretów z 27 I 1919 i z 6 VII 1919 bardziej współczesnymi przepisami jednolitymi dla obszaru całej Rzeczypospolitej.

4. S ł u ż b a p r a c y m ł o d z i e ż y — unormowana jest dekretem Prezydenta Rzplitej z 22 IX 1936 r. (Dz. U. poz. 515); dekret ten obowiązuje niewątpliwie na obszarze całej Rzeczypospolitej, aczkolwiek klauzula wykonawcza o tym nie wspomina.

Z przepisami o służbie pracy młodzieży łączą się pośrednio przepisy dotyczące zastępczego obowiązku wojskowego, polegającego na obowiązku pracy; przepisy te jednak pomijamy tu, albowiem należą one raczej do dziedziny służby na rzecz obrony Państwa, normowanej przez ustawodawstwo wojskowe.

5. E m i g r a c j a posiada odrębne normy zawarte w rozp. Prezydenta Rzplitej z 11 X 1927 r., o emigracji. Stosownie do art. 77 tego

rozporządzenia weszło ono w życie w dwa miesiące po ogłoszeniu i uchyliło przepisy, które obowiązywały w woj. centralnych i wschodnich oraz południowych na mocy ustawy polskiej z 4 XI 1920 r., jak również przepisy ustawy niemieckiej o wychodźtwie. W związku z tym przyjąć należy, że przepisy o emigracji obowiązują na całym obszarze Państwa w jednolitym brzmieniu i odcinek ten można uważać za zunifikowany. Wspomnieć należy nawiasem, że rozporządzenie o emigracji uległo o tyle zmianie, iż został w międzyczasie zniesiony urząd emigracyjny, a zadania tego urzędu zostały rozdzielone częściowo pomiędzy Min. Opieki Społ., częściowo zaś przekazane zostały Min. Spraw Zagranicznych.

Z przepisami o emigracji łączą się przepisy o organizacji konsulatów oraz liczne układy międzynarodowe w sprawach emigracyjnych. Przepisy te z istoty rzeczy dotyczą jednolicie obywateli polskich bez względu na siedzibę ich stałego zamieszkania, a z tego powodu i ten odcinek można uważać za zunifikowany.

Rozdział IV — Ubezpieczenia Społeczne.

Omawiając w zakresie ubezpieczeń społecznych przepisy niezunifikowane, należy odróżnić prawo materialne, dotyczące zasięgu ubezpieczenia, składek oraz świadczeń od form organizacyjnych; istnieją bowiem odcinki ubezpieczenia społecznego, na których unifikacja objęła całkowicie prawo materialne, gdy dotychczas zachowane zostały rozbieżne formy organizacyjne.

1. Ubezpieczenie emerytalne pracowników umysłowych łącznie z ubezpieczeniem pracowników umysłowych na wypadek braku pracy w zakresie uprawnień materialnych, a więc rodzajów i wysokości świadczeń oraz składek jest zunifikowane całkowicie i obowiązuje bez żadnych wyjątków na obszarze całej Rzeczypospolitej w brzmieniu ustalonym rozporządzeniem Prezydenta Rzplitej z 24 XI 1927 r. o ubezp. prac. umysł. (Dz. U. poz. 911) łącznie z późniejszymi nowelizacjami, zwłaszcza poczynionymi przez ustawy z 22 III 1933 r. (Dz. U. poz. 229) i 15 III 1934 r. (Dz. U. poz. 347).

2. Ubezpieczenie emerytalne robotników w zakresie uprawnień materialnych — z wyjątkiem robotników rolnych — jest zunifikowane na obszarze woj. centralnych, południowych, wschodnich i zachodnich, natomiast jest unormowane w sposób odrębny na obszarze górnośląskiej części woj. śląskiego; cieszyńska część woj. śląskiego posiada ubezpieczenie emerytalne robotników takie same, jak na obsza-

rze całej Rzeczypospolitej. Przepisy normujące materialne uprawnienia z zakresu ubezpieczenia emerytalnego robotników zawarte są w ustawie o ubezpieczeniu społecznym z 28 III 1933 r. (Dz. U. poz. 396), zmienionej rozporządzeniem Prezydenta Rzplitej z 24 X 1934 r. (Dz. U. poz. 855) W zakresie ubezpieczenia emerytalnego robotników na obszarze górnośląskiej części woj. śląskiego obowiązuje nadal ordynacja ubezpieczeniowa Rzeczy Niemieckiej z 19 VII 1911 r. (Dz. U. Rzeszy Niem. str. 509) wraz z późniejszymi zmianami; ubezpieczenie emerytalne robotników na obszarze górnośląskiej części woj. śląskiego łączy się z ubezpieczeniem dodatkowym, zwłaszcza w odniesieniu do robotników zatrudnionych w górnictwie i hutnictwie, co przedstawione jest poniżej.

3. Ubezpieczenie na wypadek niezdolności do zarobkowania lub śmierci osoby ubezpieczonej wskutek wypadku w zatrudnieniu lub choroby zawodowej — w zakresie uprawnień materialnych — jest zunifikowane całkowicie na obszarze całego Państwa, albowiem również i w woj. śląskim obowiązuje w zakresie ubezpieczenia wypadkowego podobnie, jak i na pozostałym obszarze Rzeczpospolitej ustawa z 28 III 1933 r. o ubezp. społ. wraz z późniejszymi zmianami, wynikającymi z rozp. Prez. Rzplitej z 24 X 1934 r. Różnica jest tylko ta, że na obszarze górnośląskiej części woj. śląskiego pewne agendy ubezpieczenia od wypadków w zatrudnieniu—z powodu braku ubezpieczalni—wykonywa oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

4. W zakresie ubezpieczenia na wypadek choroby i macierzyństwa na odcinku uprawnień materialnych stan unifikacji prawnej jest podobny, jak w zakresie ubezpieczenia od wypadków w zatrudnieniu i chorób zawodowych; na całym więc obszarze Państwa uprawnienia materialne w zakresie ubezpieczenia chorobowego—z wyjątkiem górnośląskiej części woj. śląskiego — normuje ustawa o ubezpieczeniu społecznym, na obszarze zaś części górnośląskiej woj. śląskiego obowiązuje nadal ordynacja ubezpieczeniowa Rzeszy Niemieckiej z 19 VII 1911 r.; zaznaczyć należy, że zarówno w zakresie ubezpieczenia od wypadków w zatrudnieniu, jak i w zakresie ubezpieczenia chorobowego na obszarze górnośląskiej części woj. śląskiego, oprócz cytowanych powyżej przepisów podstawowych ordynacji ubezpieczeniowej Rzeszy wydane zostały bardzo liczne przepisy ubezpieczeniowe śląskie, ściśle związane z treścią ordynacji; ponieważ oczywiście po krótszym lub dłuższym okresie czasu ordynacja ubezpieczeniowa Rzeszy musiałaby być uchylona i zastąpiona przepisami polskimi, przeto łącznie z ordynacją podległyby uchyleniu wszystkie przepisy z nią zwią-

zane; utrzymywanie ordynacji ubezpieczeniowej Rzeszy na tym obszarze jest spowodowane okolicznością, że ordynacja zapewnia inaczej ustalony poziom świadczeń i urządzeń ubezpieczeniowych, którego nie ma na pozostałych obszarach Państwa; utrzymywanie w mocy tych przepisów znajduje cytowany już odpowiednik w utrzymywaniu przepisów ubezpieczeniowych w mocy przez Francję na obszarach Alzacji i Lotaryngii.

5. Ubezpieczenia robotników rolnych nie są zunifikowane.

Ubezpieczenia robotników rolnych na wypadek choroby i macierzyństwa w istocie dotychczas nie ma w Polsce — z wyjątkiem górnośląskiej części woj. śląskiego, gdzie ubezpieczenie to unormowane jest ordynacją ubezpieczeniową Rzeszy z 1911 r. oraz nowelami i rozporządzeniami do tej ordynacji; na pozostałym obszarze Państwa, nie wyłączając cieszyńskiej części woj. śląskiego, pomoc na wypadek choroby obowiązani są udzielać robotnikom rolnym pracodawcy stosownie do art. 212 i 213 ustawy o ubezpieczeniu społecznym.

Ale już w zakresie ubezpieczenia robotników rolnych na wypadek niezdolności do zarobkowania i na wypadek śmierci istnieją trzy obszary prawne, a mianowicie w woj. centralnych, wschodnich i południowych zagadnienie to nie jest dotąd rozwiązane, chociaż art. 7 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym zawiera niezwykły ustawowy obowiązek nałożony na Min. Opieki Społecznej, aby do 1 I 1934 r. wniósł w tej sprawie ustawę do Sejmu; na obszarze woj. poznańskiego i pomorskiego ubezpieczenie inwalidzkie robotników rolnych unormowane jest nadal Ordynacją Ubezpieczeniową Rzeszy z 1911 r., jak o tym wspomina art. 7 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym, przy czym ten odcinek działalności ubezpieczeniowej jest obecnie wyłącznym zadaniem instytucji działającej w Poznaniu pod nazwą Ubezpieczalni Krajowej; na górnośląskiej części woj. śląskiego przepisy materialne dotyczące ubezpieczenia inwalidzkiego robotników rolnych obowiązują te same, co w woj. poznańskim i pomorskim, jednak organizacyjnie wykonywa te ubezpieczenia ogólny zakład inwalidzki w Chorzowie, który prowadzi powszechne ubezpieczenie inwalidzkie na Górnym Śląsku, ogarniające oprócz robotników rolnych również i robotników przemysłowych.

W zakresie ubezpieczenia na wypadek niezdolności do zarobkowania lub śmierci osoby ubezpieczonej wskutek wypadku w zatrudnieniu lub choroby zawodowej robotnicy rolni na całym obszarze Rzeczypospolitej, podobnie jak i robotnicy przemysłowi podlegają ogólnopol-

skiemu ubezpieczeniu unormowanemu przez ustawę o ubezpieczeniu społecznym i ten odcinek można uważać za zunifikowany*).

6. Ubezpieczenia społeczne dodatkowe w chwili obecnej nie mogą być uważane za zunifikowane; w pojęciu ubezpieczeń społecznych dodatkowych mieści się cały system tych ubezpieczeń społecznych, które, nie należąc do systemu ubezpieczeń powszechnych, uzupełniają lub zastępują w sposób przymusowy ubezpieczenie powszechne. Ubezpieczenia dodatkowe należy przeciwstawić pojęciu ubezpieczeń zastępczych, które mogą istnieć w zakresie pracowników umysłowych, są jednak wykluczone z mocy art. 9 ustawy o ubezpieczeniu powszechnym w odniesieniu do ubezpieczenia chorobowego (z pewnymi wyjątkami), w odniesieniu do ubezpieczenia od wypadków w zatrudnieniu i chorób zawodowych oraz w odniesieniu do ubezpieczenia emerytalnego robotniczego.

Do zakresu ubezpieczenia dodatkowego zaliczyć należy na ziemiach woj. centralnych, a właściwie tylko w woj. kieleckim Kasę Bratnią Zagłębia Dąbrowskiego, prowadzącą na podstawie osobnych rozporządzeń dodatkowe ubezpieczenie górnicze w dzielnicy porosyjskiej. Funkcjonowanie tego systemu opiera się obecnie na przepisie art. 304 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym, gdy równocześnie nie jest wyjaśnionym, czy zostały uchylone przepisy rosyjskie w tej sprawie, zawarte w ustawie górniczej z r. 1893 w brzmieniu z r. 1902, w uchwale Komitetu Ministrów z 23 XII 1894 i w uchwale tegoż Komitetu z 30 XII 1900 r.

Odpowiednikiem Kasy Bratniej Zagłębia Dąbrowskiego w woj. krakowskim są istniejące tam jeszcze, aczkolwiek raczej wegetujące, dodatkowe ubezpieczenia górników, funkcjonujące na podstawie przepisów lokalnych (w t. zw. bractwie górniczym, którego agendy formalne prowadzi Zakład Ubezpieczeń Społecznych).

Wreszcie teren górnośląskiej części woj. śląskiego posiada szeroko rozwinięty system ubezpieczenia specjalnego w zakresie chorobowym i inwalidzkim dla górników i hutników, zorganizowany w dwóch instytucjach, a mianowicie w Spółce Brackiej w Tarnowskich Górach oraz w Pszczyńskim Bractwie Górniczym, działających na podstawie ustawy o bractwach górniczych z 19 VI 1919 r.; nadto w niektórych przedsiębiorstwach istnieją na Górnym Śląsku lokalne kasy emerytalne,

*) W woj. zachodnich obowiązuje nadal ubezp. od wyp. w zatrud. drobnych producentów rolnych, utrzymane w mocy przez art. 305 ust. o ubezp. społecznym; przepis ten zezwala na rozciągnięcie tego ubezp. na obszar całego Państwa.

których funkcjonowanie ma swoje źródło w ordynacji ubezpieczeniowej Rzeszy z 1911 r., przewidującej możliwość powoływania tego rodzaju instytucji.

7. Instytucje wykonywające ubezpieczenie społeczne z zastrzeżeniem wyżej wyliczonych odrębności dla robotników rolnych w woj. poznańskim oraz z wyłączeniem górnośląskiej części woj. śląskiego — posiadają ustrój zunifikowany na pozostałym obszarze Rzeczypospolitej, a mianowicie na czele tych instytucyj stoi Zakład Ubezpieczeń Społecznych, powołany do życia przez nowelę do ustawy o ubezpieczeniu społecznym z 24 X 1934 r. (Dz. U. poz. 855); jednocześnie nowela ta utworzyła 5 specjalnych funduszów ubezpieczeniowych, będących osobami prawa publicznego, lecz zarządzanych przez Zakład, a mianowicie: Fundusz ubezpieczenia emerytalnego robotników, Fundusz ubezpieczenia emerytalnego pracowników umysłowych, Fundusz ubezpieczenia od wypadków i chorób zawodowych, Fundusz ubezpieczenia na wypadek braku pracy pracowników umysłowych oraz ogólny Fundusz ubezpieczenia na wypadek choroby i macierzyństwa. Instytucjami lokalnymi są ubezpieczalnie społeczne, działające również na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym. W związku z odrębnymi przepisami prawa materialnego górnośląska część woj. śląskiego posiada również instytucje oparte na dawnych przepisach niemieckich, zmodyfikowanych przez lokalne ustawodawstwo śląskie, albowiem na Górnym Śląsku wydano już za czasów polskich ponad 50 ustaw i rozporządzeń dotyczących spraw ubezpieczeniowych, których to przepisów lokalnych tutaj oczywiście przytaczać nie można. Wystarczy nadmienić, że ubezpieczenie chorobowe prowadzą kasy chorych bądź znajdujące się przy zakładach, bądź t. zw. ogólnomiejscowe, ubezpieczenie zaś inwalidzkie — osobny zakład inwalidzki w Chorzowie. Wspomnieć należy, że na Górnym Śląsku w zakresie ubezpieczenia od wypadków w zatrudnieniu i w zakresie ubezpieczenia pracowników umysłowych działa oddział chorzowski Zakładu ubezpieczeń społecznych, mającego siedzibę w Warszawie, albowiem w zakresie tych dwóch działów ubezpieczeń społecznych, jak to było wskazane, unifikacja już nastąpiła.

Instytucje orzecznicze ubezpieczeń społecznych w przypadkach sporów są zupełnie niezunifikowane, dopóki nie będzie wydana ustawa o sądach ubezpieczeń społecznych; w chwili obecnej w zakresie orzecznictwa istnieje nad wyraz skomplikowany stan prawny. Obowiązują bowiem nadal przepisy ustaw zaborczych, częściowo obowiązują dzielnicowe przepisy polskie, a — co najgorsze — obowiązują na obszarze woj. centralnych i wschodnich nawet

pewne przepisy austriackie, rozciągnięte tymczasowo przez ustawodawstwo polskie. Aby przeprowadzić dostatecznie przejrzystą analizę stanu prawnego w tym zakresie — bez cytowania szczegółowych przepisów, co byłoby nad wyraz skomplikowane — należy rozbić zagadnienie to na następujące grupy, podając tylko instancję właściwą do rozpatrywania sporów:

a) obowiązek ubezpieczenia i opłaty ubezpieczeniowe — w razie sporu podlegają rozpatrzeniu w zaborach rosyjskim i austriackim w I instancji — urzędom wojewódzkim, w II instancji (a właściwie w III, jeżeli samą instytucję ubezpieczeniową będziemy traktowali jako instancję), — Min. Opieki Społ. i w IV instancji — Najwyższemu Trybunałowi Administracyjnemu; w woj. poznańskim i pomorskim—w II instancji — wyższym urzędom ubezpieczeń społecznych i w III instancji — Trybunałowi Ubezpieczeń Społecznych; na górnośląskiej części woj. śląskiego — Wyższemu Urzędowi Ubezpieczeń Społecznych w II instancji i Wojewódzkiemu Urzędowi Ubezpieczeń Społecznych w III instancji;

b) w zakresie świadczeń chorobowych na obszarze obowiązywania ustawy o ubezpieczeniu społecznym instancją odwoławczą są tylko tymczasowe komisje rozjemcze przy ubezpieczalniach społecznych, na Górnym Śląsku urzędy ubezpieczeń przy starostwach, od których istnieje odwołanie do Wyższego Urzędu Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach;

c) w zakresie świadczeń ubezpieczenia od wypadków w zatrudnieniu i chorób zawodowych — istnieją trzy obszary prawne, a mianowicie działają cztery sądy rozjemcze: w Warszawie, Łodzi, Lwowie i Krakowie dla woj. centralnych, wschodnich i południowych, przy czym sądy te są instancją jedyną, gdy w woj. zachodnich i na Górnym Śląsku orzekają w tych sprawach w II instancji Wyższe Urzędy Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu, Toruniu i Katowicach, od których istnieje odwołanie do Trybunału Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu względnie do Wojewódzkiego Urzędu Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach;

d) w zakresie świadczeń ubezpieczenia emerytalnego robotników— sposób odwoływania się jest taki sam, jak w zakresie świadczeń ubezpieczenia od wypadków w zatrudnieniu i chorób zawodowych;

e) w zakresie świadczeń ubezpieczenia emerytalnego pracowników umysłowych oraz w zakresie świadczeń na wypadek braku pracy pracowników umysłowych istnieją cztery obszary prawne, a mianowicie: w woj. centralnych i wschodnich instancjami są urzędy wojewódzkie, Min. Opieki Społ. i Najw. Trybunał Administracyjny, w woj. poznańskim

i pomorskim — Wyższe Urzędy Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu i Toruniu i Trybunał Spraw Ubezpieczeń społecznych, w woj. śląskim— Wyższy Urząd Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach i Wojewódzki Urząd Ubezpieczeń Społecznych, a nadto dla woj. południowych specjalny Sąd Polubowny dla ubezpieczenia pensyjnego we Lwowie;

f) w zakresie zabezpieczenia robotników na wypadek bezrobocia zarówno odnośnie obowiązku ubezpieczenia, opłat ubezpieczeniowych, jak i świadczeń istnieje wspólny tok instancyj dla obszaru całej Rzeczypospolitej poprzez urzędy wojewódzkie, Min. Opieki Społ. i Najwyższy Trybunał Administracyjny.

Nie jesteśmy w możności cytowania tu szczegółowych przepisów, które doprowadziły do takiego właśnie rozdziału kompetencyj; są one nazbyt skomplikowane, aby w zwięzłym wywodzie dały się wszystkie przytoczyć; zresztą jest to niepotrzebne, gdyż wystarczy na nasz użytek ogólne stwierdzenie, że istniejący stan przepisów na tym odcinku wymaga w sposób nieodzowny przeprowadzenia unifikacji poprzez osobną ustawę o sądach ubezpieczeń społecznych.

Zamykając rozdział poświęcony ubezpieczeniom społecznym stwierdzić trzeba, że odcinek ten jest jeszcze daleki od unifikacji ostatecznej, aczkolwiek niewątpliwie ustawa o ubezpieczeniu społecznym wydajnie akcję tę posunęła.

C. d. n.

ALEKSANDER TYMIANIECKI

NA MARGINESIE PROJEKTÓW NOWELIZACJI PRZEPISÓW O ORGANIZACJI I TRYBIE URZĘDOWANIA URZĘDÓW WOJEWÓDZKICH I STAROSTW

Obowiązujące rozporządzenie o organizacji i trybie urzędowania urzędów wojewódzkich poświęca stosunkowo dość wiele miejsca zagadnieniom, związanym z agendami wydziału ogólnego w urzędach wojewódzkich.

Wobec wydanych w tym czasie zarządzeń o wcieleniu większej części wydziałów administracyjnych do wydziału ogólnego, przy równoczesnym zniesieniu wydziałów administracyjnych i przy ustanowieniu osobnych naczelników dla zreorganizowanych w ten sposób wydziałów ogólnych, zagadnienia związane z wydziałem ogólnym będą musiały jeszcze więcej miejsca znaleźć w przygotowywanych nowych przepisach, gdyż dotyczą już nie tylko agend, ale — co więcej — i struktury tego wydziału. Jak długo bowiem naczelnikiem wydziału ogólnego był każdorazowy wicewojewoda, tak długo sprawy dotyczące organizacji, inspekcji, personelu i dyspozycyj pieniężnych, a więc sprawy o niezmiernej wadze i doniosłości, były załatwiane bezpośrednio na polecenie i pod odpowiedzialnością takiego czynnika jak zastępca wojewody.

Nie ulega wątpliwości, zresztą potwierdzają to również przepisy obowiązującego rozporządzenia o zastępstwie wojewodów, że sprawy tak doniosłe, muszą i nadal pozostawać pod szczególnym nadzorem wojewody i wicewojewody, a tu już wyłania się z miejsca zagadnienie specjalnej struktury, złączone z zagadnieniem ograniczenia zwierzchnictwa naczelnika wydziału i zależności personelu od tegoż. Zasadniczo bowiem naczelnik wydziału w urzędzie wojewódzkim jest przełożonym i osobowym i służbowym całego personelu, odpowiedzialnym wobec wojewody za działalność personelu i agendy wydziału; organizacja taka jest uświęcona nie tylko praktyką, ale odpowiada też ogólnym pojęciom o organizacji, dyscyplinie i zależności wzajemnej organów w ogóle, o czym mowa będzie niżej.

W wydziale ogólnym w obecnym jego stanie, za sprawy organizacji, personelu i inspekcji odpowiedzialny jest wicewojewoda.

Zachodzi zatem pytanie, czy i o ile sprawami tymi może względnie powinien się interesować naczelnik wydziału, czy mu w ogóle interesować się tymi sprawami wolno i czy, tudzież w jakich wypadkach, będzie za nie odpowiedzialny.

Uregulowanie tej kwestii mogłoby pójść w trzech kierunkach:

1) albo specjalnym przepisem sprawy te zostaną wyjęte całkowicie z pod ingerencji naczelnika wydziału, a wówczas nie ma on prawa ani obowiązku nimi się interesować i za bieg tych spraw żadnej odpowiedzialności nie ponosi;

2) albo specjalnym przepisem zostaną wyjęte z pod ingerencji naczelnika wydziału tylko sprawy osobowe i inspekcyjne z pozostawieniem naczelnikowi wydziału ingerencji i przedaprobaty, w niektórych zaś wypadkach i aprobaty spraw referatu organizacyjnego, a wówczas ponosi on za te tylko sprawy odpowiedzialność;

3) albo naczelnik wydziału ogólnego będzie sprawy organizacji i personelu prowadził na prawach i obowiązkach kierownika oddziału w wydziale, pod zwierzchnictwem i aprobatą wicewojewody.

W wypadku ad 1) naczelnik wydziału pozostałby nadal jedynie osobowym zwierzchnikiem dotyczącego personelu, który jednak służbowo podlegałby wicewojewodzie bezpośrednio (stosunek podobny do stosunku państwowej władzy administracji ogólnej do organów policji państwowej); w wypadku ad 2) spoistość oddziału organizacyjnego zostałaby rozbita; w wypadku ad 3) specjalny przepis musiałby zastrzec, że naczelnik wydziału ogólnego jest z urzędu kierownikiem dotyczącego oddziału wydziału ogólnego.

Ujęcie sprawy w sposób ad 3) rozcięłoby cały węzeł komplikacyj strukturalnych i kompetencyjnych, zwłaszcza gdyby specjalnie wyliczono, w jakich sprawach naczelnikowi wydziału nie wolno ostatecznie decydować; takie ujęcie sprawy odciążyłoby w każdym razie wicewojewodę od aprobaty i podpisu spraw nieostatecznych i mniej ważnych, co jest niezbędnym wobec włożenia na wicewojewodów ostatnim rozporządzeniem o zastępstwie wojewodów całej masy obowiązków zastrzeżonych przedtem dla wojewodów; takie postawienie sprawy nie nastręczy poza tym żadnych trudności, gdyż zawsze da się dobrać takiego naczelnika wydziału ogólnego, nawet spośród naczelników dawnych wydziałów administracyjnych, któremu można będzie zaufać załatwianie spraw organizacyjnych i personalnych w niemniejszym stopniu, jak obecnie referentom, sprawy te prowadzącym, a ponadto wpłynie do-

datnio na tempo biegu spraw, gdyż z natury rzeczy zawsze ze sprawami łatwiejszy dostęp do wicewojewody znajdzie naczelnik wydziału, aniżeli referent, zwłaszcza że i rodzaj rękojmi przemawiać będzie za rychlejszym rozstrzygnięciem przez wicewojewodę spraw, opracowanych przez naczelnika wydziału.

Kwestie prestiżowe po stronie naczelnika wydziału ogólnego odpadają, gdyż przepisy o zastępstwie wojewodów wyraźnie składają w ręce wicewojewody funkcje aprobanta załatwień wydziału ogólnego.

Wyjście z trudności w sposób ad) 3) proponowany będzie także i tańsze, gdyż nie będzie wymagać osobnej kancelarii dla odnośnych spraw, podczas gdy powierzenie wszystkich lub tylko części tych spraw specjalnemu personelowi z wyłączeniem ingerencji naczelnika wydziału wymagałoby z natury rzeczy powierzenia też i manipulacji specjalnemu personelowi kancelaryjnemu, oddanemu bezpośredniemu zwierzchnictwu wicewojewody i w ten sposób uniezależnionemu od naczelnika wydziału ogólnego.

Co się tyczy inspekcji wojewódzkiej, to w skład jej osobowo i organizacyjnie powinni wchodzić wszyscy inspektorzy, a więc i starostw i samorządu; należałoby zatem znieść stanowisko inspektora starostw i inspektora samorządu i stworzyć inspektorów administracyjnych, zorganizowanych w specjalną komórkę organizacyjną pod nazwą „wojewódzki inspektorat administracyjny". Inspektoratowi temu należałoby nadać charakter oddziału samodzielnego, pod bezpośrednim kierownictwem wicewojewody i wyłączyć komórkę tę całkowicie z agend wydziału ogólnego, powierzając jej ponadto również obowiązek lustrowania wszystkich bez wyjątku wydziałów urzędu wojewódzkiego pod względem organizacyjnym i stosowania przepisów kancelaryjnych.

Pozostaje jeszcze do omówienia kwestia dyspozycyj pieniężnych, sprawa oddziału budżetowo gospodarczego i oddziału administracyjno-prawnego. Co przemawia przeciw temu, aby wojewoda względnie wicewojewoda wydawał dyspozycje pieniężne nie bezpośrednio oddziałowi budżetowo-gospodarczemu, lecz za pośrednictwem naczelnika wydziału ogólnego? — chyba tylko ta pośredniość zlecenia. Jeśli się jednak weźmie pod uwagę konieczność respektowania ze względów zasadniczych słusznie przepisami zastrzeżonej drogi służbowej od dołu w górę, to napewno z większą dla sprawy korzyścią będzie zastosowanie tej drogi także od góry w dół, zamiast stworzyć jakiekolwiek pozory nawet tylko podawania w wątpliwość zależności osobowej i służbowej kierownika oddziału od naczelnika wydziału. Poza tym i w oddziale

budżetowo-gospodarczym ze względu na specyficzny charakter jego agend należałoby wyraźnie określić, których spraw naczelnikowi wydziału ogólnego jako niefachowcowi dotykać się nie wolno.

Co się tyczy oddziału administracyjno-prawnego, to — w razie zastrzeżenia dla naczelnika wydziału sprawowania kierownictwa oddziałem organizacyjnym — oddziałowi administracyjno-prawnemu należałoby dać osobnego kierownika, dla którego można by też zastrzec zastępstwo naczelnika wydziału ogólnego.

Ponieważ powyżej kilkakrotnie różniczkuję określenie zwierzchnictwa, przeto pozwolę sobie streścić też poglądy swoje w tej sprawie w nadziei, że może przy nowelizacji przepisów o organizacji urzędów wojewódzkich i starostw takie zróżniczkowanie znajdzie aprobatę i zostanie wykorzystane. Wiadomo, że każda organizacja opiera się na dyscyplinie, konsekwencją dyscypliny zaś jest: zwierzchnictwo z jednej strony i posłuch oraz zależność z drugiej. Zastanawiając się nad zagadnieniami organizacji urzędów administracyjnych, musimy przede wszystkim wziąć pod uwagę powyższe pojęcia, gdyż bez nich nie do pomyślenia jest jakakolwiek sprawność, kontrola i odpowiedzialność w pracach urzędu administracyjnego.

Zwierzchnictwo może być prócz bezpośredniego i pośredniego, które to określenia objaśnień nie wymagają, przede wszystkim:

1) osobowe, podlegające na zawiązaniu i organizowaniu stosunku służbowego, rozwiązywaniu tegoż, przydzielaniu do pracy, przenoszeniu, udzielaniu urlopów, czuwaniu nad prowadzeniem się pracowników, nad jego punktualnością, frekwencją, absencją, na materiałowym i pieniężnym zaopatrywaniu pracownika, na wyszkoleniu tegoż, kwalifikowaniu, na udzielaniu mu w miarę wyników pracy pochwał, uznania, nagród i t. p. względnie pociąganiu do odpowiedzialności ewentualnie wymierzaniu kar;

2) służbowe, polegające na przydziale agend do opracowania, na kontroli poruczonej pracy i jej wyników, na potwierdzaniu, zmianie lub poprawkach załatwień i przystosowywaniu tychże do wskazań ogólnych, w danym urzędzie administracyjnym obowiązujących.

Zwierzchnictwo osobowe i służbowe łącznie w jednym ręku w całej pełni składa się na pojęcie władzy przełożonej; z mniejszymi lub większymi ograniczeniami na pojęcie przełożonego.

W ręku przełożonego znajduje się zasadniczo i zwierzchnictwo osobowe i służbowe; znamy jednak wypadki, gdzie zwierzchnictwo jest rozdzielane między różne organa np. w odniesieniu do organów pol. państw. przełożonym policyjnym przysługuje jedynie zwierzchnictwo

osobowe, służbowe zaś zwierzchnictwo spoczywa w ręku państwowych władz administracji ogólnej.

W parze ze zwierzchnictwem idzie też odpowiedzialność przełożonego za podległy personel, za odpowiedni jego dobór, odpowiednie wykorzystanie i traktowanie, oraz za należyte poprowadzenie i wykorzystanie pracy, powierzonej personelowi; jeśli zwierzchnictwo osobowe i służbowe nie jest połączone w jednym ręku, obowiązuje w interesie dobra instytucji bezwzględna konieczność działania przełożonych w ścisłym porozumieniu, a w razie niemożności uzyskania tegoż, bezwzględne poddanie się rozstrzygnięciu właściwej władzy przełożonej.

Każde zwierzchnictwo wywołuje zależność po stronie podległego personelu; zależność ta jest analogicznie do rodzajów zwierzchnictwa bezpośrednia, pośrednia, osobowa i służbowa; zakres i rodzaj odpowiedzialności personelu — o ile nie jest określony w przepisach specjalnych — wynika z rodzaju zależności oraz z przekazanych pracownikowi agend. W praktyce przejawia się to w ten sposób, że urzędnik przez podpisanie załatwienia bierze na się odpowiedzialność za jego trafność pod względem merytorycznym (odpowiedzialność służbowa) i pod względem obiektywności, bezinteresowności oraz zgodności ze wskazówkami właściwego przełożonego (odpowiedzialność osobowa).

Nie bez doniosłego znaczenia jest położenie na takim załatwieniu podpisu także przez przełożonego (aprobata) jako dowód, że przełożony bierze na siebie pełną odpowiedzialność za dane załatwienie, gdyż fakt ten daje rękojmię, że akt administracyjny odpowiada wszelkim wymogom formalnym i prawnym, oraz wskazaniom ogólnym, pochodzącym od władzy przełożonej.

Jest to ocena, której nie powinno się lekceważyć wbrew temu, co się nieraz słyszeć daje, iż przez zbyt wiele rąk sprawa przechodzi, zanim znajdzie ostateczne rozstrzygnięcie i podpis, oraz że nie trzeba np. podpisu naczelnika, skoro podpisał kierownik oddziału, lub naodwrót.

Skoro zresztą przepisy organizacyjne przewidują oprócz naczelników wydziałów także i kierowników oddziałów, to widocznie zależy na tym ustawodawcy, aby sprawy, zwłaszcza te donioślejsze, wymagające podpisu władzy przełożonej, przechodziły i przez kierownika oddziału i przez naczelnika wydziału, zgodnie z wymogami zależności urzędowej i odpowiedzialności.

LEON WALICKI

REWIZJA PRZEPISÓW O ORGANIZACJI URZĘDÓW WOJEWÓDZKICH I STAROSTW

Przy okazji przeprowadzonej obecnie ankiety na temat projektowanej nowelizacji rozporządzeń o organizacji i trybie urzędowania starostw i urzędów wojewódzkich — będzie celowym poruszyć między innymi zagadnienia następujące:

1. *Organizacja pracy w urzędach wojewódzkich i starostwach*:

Według obecnie obowiązujących przepisów (§ 6 i 41 rozporządzenia z 13 VIII 1931 o organizacji urzędów wojewódzkich, oraz § 6 rozporządzenia z 30 VI 1930 o wewnętrznej organizacji starostw) praca w urzędach wojewódzkich i starostwach oparta jest dzisiaj na podziale czynności według kategorii załatwianych spraw. W wyniku takiego podejścia do zagadnienia organizacji pracy w I i II instancji władz administracji ogólnej, przyjmującego jako kryterium podział czynności według kategorii spraw — praca w tych urzędach jest dziś bardzo skomplikowana, mało praktyczna i niewygodna.

Tak zwane wykazy akt, normujące poszczególne kategorie spraw, względnie ilość teczek dla wydziałów wojewódzkich, a w starostwach dla poszczególnych referatów — obejmują dzisiaj niekiedy wprost zawrotną liczbę tych kategorii, względnie teczek. Np. w wojewódzkich wydziałach społeczno-politycznych załatwiane sprawy podzielone zostały na 265 kategorii. System ten nie wyczerpuje jednak zagadnienia. We wszystkich bowiem referatach przewidziane są jeszcze dodatkowe teczki t. zw. „różne".

Wychodząc zatem już choćby z tego założenia, stwierdzić trzeba, że system podziału czynności według kategorii spraw, tak w urzędach wojewódzkich, jak i w starostwach — uznać trzeba za niedogodny i wymagający udoskonalenia. System dotychczasowy ma jeszcze i te złe strony, że zbytnie rozproszkowanie różnych materiałów nie daje w urzędach tak potrzebnej przejrzystości i jasności. Urzędnicy zaskle-

piają się zazwyczaj w poszczególnych, zbytnio rozbudowanych komórkach i dość często nie zdają sobie nawet sprawy z całości pewnych zagadnień w skali wojewódzkiej, czy też powiatowej, co sprawność administracji ogólnej musi stawiać pod znakiem zapytania. Aparaty zaś, którymi muszą operować wojewodowie czy starostowie (urzędy wojewódzkie i statostwa) są zbyt ciężkie i trudne w użyciu.

W związku z powyższymi wywodami nasuwa się pytanie, jaki system byłby dogodniejszy i praktyczniejszy?

Aby odpowiedzieć na to pytanie trzeba zastanowić się przede wszystkim nad tym, jakie są zasadnicze funkcje i zadania władz administracji ogólnej I i II instancji.

Istniejące w tym względzie przepisy, jak i dotychczasowa praktyka wykazują, że zadania i funkcje urzędów wojewódzkich i starostw dadzą się ująć w trzy zasadnicze działy, a mianowicie:

1) czynności o charakterze organizacyjno-kontrolnym,

2) ewidencjonowanie pewnych zjawisk i wydarzeń, oraz

3) czynności o charakterze informacyjno-korespondencyjnym.

Przy dzisiejszym systemie podziału czynności według kategorii załatwianych spraw wszystkie komórki organizacyjne w urzędach wojewódzkich i starostwach wykonują zasadniczo wymienione wyżej trzy funkcje, tylko że dla każdej kategorii spraw oddzielnie. Z uwagi zaś na okoliczność, że zasięg pracy i zadań administracji ogólnej jest bardzo szeroki, a ilość kategorii załatwianych spraw bardzo duża — zużywa się niepotrzebnie masę energii i sił na wykonanie pracy, która przy skomasowaniu tych samych czynności w jedną komórkę — mogłaby być wykonywana dużo lepiej i taniej.

Wychodząc z przedstawionego założenia, należałoby się zastanowić, przy okazji przeprowadzonej ankiety, czy nie byłoby praktyczniej i korzystniej zorganizować prace w urzędach wojewódzkich i starostwach według techniki załatwiania czynności, względnie spraw, a nie według podziału ich na kategorie?

W razie wyżej proponowanego podejścia do organizacji pracy, wszelkie czynności i sprawy załatwiane przez starostwa i wydziały wojewódzkie, rozparcelowane dziś na cały szereg referatów i kategorii, możnaby śmiało ująć i pomieścić w trzech komórkach (referatach, oddziałach, czy wydziałach — nazwa tych komórek jest w danym wypadku sprawą drugorzedną), a mianowicie:

a) komórka organizacyjno-inspekcyjna, która miałaby za zadanie: organizowanie pracy i jej metod, szkolenie urzędników, wydawanie zarządzeń normatywnych (w zakresie wszystkich

agend starostwa, czy też poszczególnych wydziałów wojewódzkich), kontrolowanie pracy i przeprowadzanie inspekcji w niższych instancjach (starostwach, gminach, gromadach). Krótko mówiąc, w komórce tej koncentrowałyby się wszystkie te czynności urzędu, które dają się podciągnąć pod pojęcie pracy organizacyjno-inspekcyjnej.

b) komórka rejestracyjna (ewidencyjna), której zadaniem byłoby ewidencjonowanie wszystkich ważniejszych wydarzeń i zjawisk, mających istotne znaczenie dla władz administracji ogólnej, względnie co do których zachodzi potrzeba ich ewidencjonowania (ewidencja stowarzyszeń, ugrupowań politycznych, zakładów przemysłowych, wydanych zezwoleń na broń i t. d. i t. p.);

c) komórka informacyjno-korespondencyjna, której zadaniem byłoby informowanie interesantów i udzielanie odpowiedzi w sprawach, które z uwagi na swój charakter nie kwalifikują się do poprzednich dwóch komórek.

Szczegółowa organizacja wyżej przedstawionych trzech komórek zasadniczych jest już rzeczą mniejszej wagi i nie wymaga specjalnej argumentacji. W danym wypadku chodzi głównie o zmianę podejścia do zagadnienia organizacji pracy — w urzędach wojewódzkich i starostwach, które pociągnęłoby za sobą gruntowną zmianę dotychczasowego systemu.

Można zaś śmiało powiedzieć, że ewentualne zorganizowanie pracy w urzędach wojewódzkich i starostwach według projektowanego systemu, przyjmującego jako punkt wyjścia sprawę techniki załatwianych czynności, a nie dotychczasowy podział na kategorie — byłoby z jednej strony skutecznym antidotum na wzrastający ustawicznie zalew papierowy w urzędach, a z drugiej strony przyczyniłoby się w dużym stopniu do ograniczenia zapędów biurokratycznych naszej administracji.

2. *Zagadnienie kontroli i nadzoru.*

Innym bardzo poważnym zagadnieniem, któremu winna być poświęcona specjalna uwaga przy nowelizacji rozporządzeń o organizacji i trybie urzędowania starostw, oraz urzędów wojewódzkich — jest sprawa kontroli i nadzoru.

W chwili obecnej najsłabiej postawiona jest inspekcja powiatowa. Sprawa ta budzi tym większą troskę, że chodzi tu o najniższe komórki administracyjne, to jest o gminę i o gromadę, z którymi szeroki ogół obywateli ma najwięcej do czynienia. Od sprawności zaś

i należytego funkcjonowania gminy i gromady zależą wyniki wszystkich najbardziej nawet ważnych i zasadniczych zarządzeń władz centralnych i pośrednich. Gminy bowiem zasadniczo zarządzenia te przecież realizują i wprowadzają je w życie.

Obecnie § 29 rozporządzenia z 30 VI 1930 (Dz. U. poz. 464) między innymi czyni odpowiedzialnym wicestarostę za stan organizacji, biurowość i urzędowanie starostwa oraz władz i urzędów staroście podległych. Wicestarostowie, mimo ciążących na nich odpowiedzialności za stan i urzędowanie władz i urzędów podległych staroście — nie mają właściwie możności przeprowadzania inspekcji w tych urzędach, a zwłaszcza w gminach i gromadach. Z jednej strony stoi bowiem temu na przeszkodzie chroniczny brak kredytów na te cele, a z drugiej brak czasu. Poszczególni referenci starostwa z tych samych przyczyn nie przeprowadzają również systematycznych kontroli i inspekcji gmin.

W praktyce całość inspekcji powiatowej spoczywa na barkach inspektorów samorządu gminnego, którzy przy okazji kontrolowania stanu gospodarki gminnej — przeprowadzają również kontrolę agend z zakresu poruczonego gminom.

Można mieć najlepsze pojęcie i zdanie o instytucji inspektorów samorządu — nie usprawiedliwi to jednak luki, jaka istnieje w obecnych przepisach, gdy chodzi o właściwe postawienie i unormowanie tak poważnego zagadnienia, jak inspekcja powiatowa. Dzisiaj można całkiem śmiało zaryzykować twierdzenie, że nie ma w Państwie ani jednego powiatu, w którym by wszystkie gminy i gromady były dokładnie skontrolowane bodaj raz do roku.

Sprawowanie nadzoru i kontrola samorządów gminnych są wprawdzie ustawowo zasadniczą funkcją wydziałów powiatowych, trzeba jednak tutaj stwierdzić, że pod presją zainteresowań przeważnie gospodarczych i społecznych, funkcja kontroli i nadzoru zepchnięta została na szary koniec.

Abstrahując jednak od kwestii zadań i celów samorządów powiatowych, podnieść trzeba, że tak ważna funkcja, jak kontrola gmin i gromad nie może być nadal traktowana tylko teoretycznie. Nowe przepisy o organizacji starostw powinny zagadnienie inspekcji powiatowej odpowiednio usztywnić i potraktować tę sprawę jak najrealniej. Od sprawnego funkcjonowania urzędów gminnych uzależnione jest bowiem dość często powodzenie najpoważniejszych nawet posunięć politycznych (na terenach mniejszościowych), społecznych, gospodarczych (podatki), bezpieczeństwowych i t. p. Chcąc mieć zresztą dobrą administrację,

trrzeba przede wszystkim uporządkować jej frontowe szeregi, te, które stykają się bezpośrednio z ludnością i realizują wszystkie posunięcia władz centralnych. Poziom zaś i wydajność każdej administracji zależne są zawsze w dużym stopniu od odpowiednio postawionego nadzoru i kontroli.

To też wychodząc z tych założeń powinno się we wszystkich starostwach powiatowych ustanowić projektowane już wyżej komórki organizacyjno-inspekcyjne i określić wyraźnie zakres ich czynności oraz odpowiedzialności. Kierownikiem tego rodzaju komórki winien być inspektor powiatowy (referendarz), pozostający na etacie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, a nie samorządu, jak to jest dotychczas.

Nowe przepisy o organizacji starostw winny bezwarunkowo zwolnić wicestarostów od odpowiedzialności za stan i funkcjonowanie władz i urzędów podległych staroście, jaką przewiduje obecnie § 29 rozporządzenia z 30 VI 1930 o organizacji starostw. Nie ma bowiem nic bardziej szkodliwego w życiu publicznym, jak sankcjonowanie rozmaitych fikcji.

ORZECZNICTWO SĄDU NAJWYŻSZEGO

Obrona konieczna a odwzajemnienie doznanej krzywdy (art. 21 k. k.).

Obrona konieczna według art. 21 k. k. polega na podjęciu działania, zmierzającego do odparcia bezpośredniego bezprawnego ataku, natomiast działanie przedsięwzięte w celu odwzajemnienia doznanej już krzywdy, zwłaszcza w momencie, gdy dalsze niebezpieczeństwo osobie zaatakowanej nie zagraża, nie mieści się w granicach obrony koniecznej. Okoliczność zatem, że pokrzywdzony pierwszy uderzył oskarżonego, sama przez się nie uzasadnia jeszcze stanu obrony koniecznej po stronie oskarżonego (31.V 37 Nr 1 K. 559/37).

Ustalenie chwili powzięcia świadomości o pochodzeniu rzeczy z przestępstwa (art. 160 k. k.).

Dla przypisania przestępstwa z art. 160 k. k., nie jest konieczne ustalenie chwili, w której oskarżony powziął świadomość o przejściu rzeczy pochodzącej z przestępstwa w jego władztwo. W następstwie tego znamiona przestępstwa z art. 160 k. k. nie są wyłączone, jeżeli sprawca nie wie o tym, kiedy rzeczy uzyskane z przestępstwa do niego przyniesiono, byleby tylko miał zamiar rzeczy takie przyjąć (z 6.IX 37 Nr 1 K 698/37).

Istotne cechy przestępstwa z art. 163 k. k.

Znamiona przestępstwa z art. 163 k. k. wypełnia udział w zbiegowisku, jeżeli zamach gwałtowny, którego dopuściła się choćby jego część, był wyrazem zbiorowej woli zbiegowiska, a nie poszczególnego jego uczestnika i jeżeli zamach posiadał charakter nie indywidualnego wystąpienia poszczególnych uczestników, lecz dokonany został wspólnymi siłami w wykonywaniu zamiaru zbiegowiska (8.VII 37 Nr 1 K 566/37).

Istota przestępstwa udzielenia trucizny odurzającej (art. 244 k. k.).

Istotę przestępstwa z art. 244 k. k. stanowi udzielenie innej osobie bez upoważnienia trucizny odurzającej. Ustawa traktuje to przestępstwo w sposób formalny. Dla bytu jego nie jest wymagane ustalenie celu, w jakim sprawca działa lub świadomości co do szkodliwych skutków udzielonej trucizny. Wystarczy, że tych środków udziela się, nie mając do tego podstawy prawnej w postaci upoważnienia ustawowego lub opartego na ustawie (13.VI 37 Nr 1 K 494/37).

St. Czerwiński.

ORZECZNICTWO NAJW. TRYBUNAŁU ADMINISTRACYJNEGO

Uzupełnienie odwołania po terminie.

Strona ma prawo uzupełnić odwołanie późniejszymi wywodami, zgłoszonymi także po terminie odwoławczym, co pociąga dla władzy odwoławczej obowiązek rozpatrzenia tych wywodów, pod warunkiem jednak, aby wywody te tylko rozwijały i bardziej szczegółowo uzasadniały zarzuty, zawarte już w odwołaniu, a nie stanowiły zarzutów nowych (teza własna red.).

Te zasady N. T. A. wysnuł przede wszystkim z przepisow art. 85 ust. 1 post. admin. stanowiącego, iż odwołanie nie wymaga szczegółowego uzasadnienia, a wystarczy gdy z podania strony wynika, iż jest ona niezadowolona z decyzji władzy i prosi o jej zmianę. Z powyższego postanowienia Trybunał doszedł do wniosku, że kwestia uzasadnienia odwołania nie ma istotnego wpływu na obowiązek władzy rozpatrzenia sprawy w jej całokształcie celem dotarcia w imię interesu publicznego do prawdy materialnej.

Co do konieczności ograniczenia zakresu tego „całokształtu" Trybunał powołał się na wyrok z 23.XI 1934 r. L. rej. 6504/30, w którym konieczność takiego ograniczenia wywiedziono z zestawienia przepisów art. 83, 93 i 85 post. admin.

Rozwijając te wywody na tle sprawy dotyczącej opłat kanalizacyjnych na rzecz gminy, Trybunał uzupełnił je jak następuje: „Rzecz naturalna, że wobec ogólnej tendencji ustawodawcy niekrępowania strony w procesie administracyjnym formalnymi wymogami, lecz ułatwienia mu obrony, tendencji, która znalazła swój wyraz zarówno w przepisie art. 85 ustęp 1 jako też w szeregu innych przepisów rozporządzenia o postępowaniu administracyjnym, jak np. w przepisach art. 2 ust. 3, art. 12 ust. 4, art. 76 i in. — ograniczenia prawa uzupełnienia odwołania, o którym wyżej mowa, winna władza stosować możliwie oględnie, odrzucając uzupełniające wywody odwołania tylko wtedy, gdy nie ulega żadnej wątpliwości, że stanowią one zarzuty całkowicie nowe, nie wiążące się z zarzutami odwołania". Opierając się na tych przesłankach Trybunał uznał, iż jest dopuszczalnym uzupełnieniem odwołania podanie, w którym odwoławca, ograniczając swe pierwotne żądanie — całkowitego uchylenia nałożonej nań opłaty kanalizacyjnej, jako nienależnej z powodu braku obowiązku połączenia nieruchomości skarżącego z wodociągiem miejskim — zażądał tylko ograniczenia wysokości nałożonej opłaty (Z nieopubl. wyr. 21.IV 1937 L. rej. 2639/36).

W. Czapiński

KRONIKA

ADMINISTRACJA

Akcja pomocy zimowej dla bezrobotnych. Wobec zamierzonego wznowienia akcji pomocy zimowej w sezonie 1937/38 Mnstwo Spr. Wewn. pismem okólnym z 15.X b. r. nr SG. 60/106/1 poleciło wojewodom:

1) wstrzymać wydawanie pozwoleń na urządzanie w czasie trwania akcji pomocy zimowej, t. j. od 1.XI b. r. do 31.III 1938 r. jakichkolwiek zbiórek publicznych, za wyjątkiem na F. O. N. i F. O. M.;

2) udzielić jak najwydatniejszego poparcia akcji pomocy zimowej stosownie do wskazań, jakie wydane zostaną przez Naczelny Wydział Wyk. Ogólnopol. Obywatelskiego Komitetu Zim. Pomocy Bezrob. po jego ukonstytuowaniu się;

3) poprzeć jak najenergiczniej zbiórkę płodów rolnych, prowadzoną przez lokalne komitety funduszu pracy na rachunek akcji pomocy zimowej, nie rozporządzającej na razie własnymi komórkami w terenie.

Uszkadzanie urządzeń kolejowych przez nieletnich. Zdarzają się coraz częściej wypadki uszkodzenia urządzeń kolejowych spowodowane przez dzieci przebywające bez opieki w pobliżu linii kolejowych (układanie kamieni na torach, rozbijanie izolatorów, szkieł w latarniach, uszkadzanie sygnałów i t. p.).

Wybryki nie tylko powodują przerwy w ruchu i narażają kolej na znaczne straty, ale mogą stać się przyczyną poważnych wypadków.

P. minister spr. wewn. w okólniku Nr 56 z 13.X b. r. polecił władzom podległym zwrócić na tego rodzaju wykroczenia szczególną uwagę i w razie stwierdzenia, że sprawcami wykroczenia byli nieletni, pociągać do surowej odpowiedzialności nie tylko winnego popełnienia czynu, ale i jego rodziców lub opiekunów za brak dozoru (art. 17 prawa o wykroczeniach).

Jednocześnie p. minister uważa za wskazane, aby starostowie wszędzie, gdzie to okaże się możliwe, weszli w porozumienie z miejscowym duchowieństwem, aby jak najczęściej pouczało ludność o szkodliwości i karalności powyższych wybryków. Tam gdzie istnieją organizacje społeczne, mogące mieć wpływ na szersze koła ludności powinni starostowie zwrócić się do nich o współpracę przy uświadamianiu ludności w tym zakresie.

Nowelizacja rozp. o organiz. i trybie urzędów wojew. i starostw. Minstwo Spr. Wewn. pismem okólnym z 30.IX b. r. Nr GL. 3h-2/8 pole

ciło wojewodom wydanie zarządzenia, aby — tam gdzie się to jeszcze dotychczas nie stało — w zespołach urzędników, powołanych do wyczerpującego opracowania zagadnienia nowelizacji rozp. o organiz. i trybie urzędow. urz. wojew. i starostw — brali udział również urzędnicy t. zw. fachowi.

Wspomniane bowiem rozp. normują także organiz. i tryb urzędow. fachowych komórek organiz., ponadto funkcjonowanie tych komórek oddziaływa w dużym stopniu na agendy działów ogólnych (np. na wydział ogólny), przeto niezbędną jest rzeczą, aby doświadczenie organów t. zw. fachowych było w pełni wykorzystane w pracach nowelizacyjnych.

Jeśli są ku temu możliwości, byłoby pożądane, aby do prac tych byli ponadto pociągnięci wytrawniejsi urzędnicy starostw np: komisarze ziemscy, lekarze i t. p.

Oddłużenie funkcjonariuszów państwowych. Zaliczki na uposażenie. W sprawie tej Min. Spr. Wew. pismem okólnym z 11.X br. Nr GB. 11/20-6 podało do wiadomości i stosowania okólnik Nr 26 p. prezesa Rady Min. z 5.X 1937 (Nr 42-2/78). W okólniku tym p. premier zaznacza, że przeszło półtoraroczne trwanie akcji oddłużeniowej pozwala na przyjęcie, że pozostało już niewielu funkcjonariuszów, którzy odpowiadając warunkom powołanego wyżej okólnika, mogliby się ubiegać o pożyczki oddłużeniowe.

W celu więc zakończenia powyższej akcji ustala termin, do którego mogą być wnoszone podania o pożyczki oddłużeniowe na 31.XII 1937 r.

Równocześnie p. premier zmienia swój okólnik z 20.IV 1937 r. Nr 42-2/47 w tym kierunku, że przekazywanie na „rachunek oddłużenia" połowy wpływów ze zwrotu zaliczek na uposażenie ustaje z chwilą, gdy przekazane sumy łącznie ze zwrotami udzielonych już pożyczek oddłużeniowych będą wystarczające na uwzględnienie podań odpowiadających warunkom okólnika.

Sumy pozostałe na „rachunku oddłużenia" po uwzględnieniu wszystkich podań, winny być przelane na fundusz zaliczkowy. Dotyczy to zarówno sum przekazanych na „rachunek oddłużenia" ze zwrotu zaliczek, jak i rat potrąconych pożyczek oddłużeniowych.

Po osiągnięciu w danym dziale zarządu państwowego sum wystarczających na udzielenie funkcjonariuszom państwowym, odpowiadającym warunkom okólnika, pożyczek oddłużeniowych zostaje uchylony pkt IV okólnika Nr 10 premiera z 25.II 1936 r. Nr 42-2/28 dotyczący ograniczeń w udzielaniu zaliczek urzędnikom z wyższym uposażeniem (powyżej 400 zł) i przywrócona moc okólnika z 22.VI 1934 r. Nr 42-2/18 w sprawie zaliczek na uposażenie (nie ograniczającego wysokości zaliczek).

W związku z art. 11 ustawy skarbowej z 29.III 1937 (Dz. U. poz. 147), na podstawie którego została przedłużona moc obowiązująca dekretu Prezydenta Rp. z 14.XI 1935 o specjalnym podatku od wynagrodzeń (Dz. U. poz. 503), wstrzymuje wejście w życie postanowień pktu III

okólnika z 25.II 1936 Nr 42-2/28 co do spłaty zaliczek na uposażenie w pełnej wysokości raty normalnej od 1.XII 1937 i przedłużam okres ulgowych spłat w wysokości 40% względnie 50% do 31.III 1938.

Właściwość sądów do przyjmowania depozytów w postęp. wywłaszczeniowym. Wobec wątpliwości, jakie powstały w praktyce w sprawie właściwości sądów do przyjmowania do depozytu odszkodowania za wywłaszczoną nieruchomość, nie przesądzając wykładni sądowej Min. Sprawiedl. w sprawie tej na wniosek Minstwa Spr. Wewn. wydało okólnik do sądów nr 1846/I C/37 z 24.VII 1937 w sprawie przyjmowania do depozytu sądowego odszkodowania za wywłaszczoną nieruchomość, następującej treści:

Art. 38 § 1 prawa o postęp. wywłaszcz. (Dz. U. z 1934 r. poz. 776) każe złożyć sumę odszkodowania za nieruchomość wywłaszczoną, obciążoną na rzecz osób trzecich „do depozytu sądowego celem jej podziału zgodnie z przepisami kodeksu postęp. cyw.". W myśl art. 508 § 1 i art. 789 § 1 k. p. c. podziału dokonywa sąd grodzki; wobec tego sąd grodzki jest właściwy także do przyjęcia do depozytu sumy odszkodowania, podlegającej podziałowi.

Natomiast w innych przypadkach, w których prawo o postęp. wywłaszcz. przewiduje złożenie sumy odszkodowania do depozytu sądowego (art. 9 § 3, 38 § 2 i 3, 49 § 3, 53 § 1, 56 pkt. 4), wobec braku szczególnego przepisu, uznającego właściwość sądu grodzkiego, właściwy jest w myśl art. 202 lit. a) i 1460^{29} u. p. c. z 1864 r. sąd okręgowy.

Minstwo Spr. Wewn. podało okólnikiem nr 58 z 23.IX r. b. powyższe do wiadomości władz podległych.

Nadzór nad stowarzyszeniami wych. fiz. i przysp. wojsk. Min. Spr. Wewn. okólnikiem Nr 57 z 18.X b. r. zarządziło, aby władze wojewódzkie w celu uniknięcia dwutorowości nadzoru (nadzór władz wojsk.) wykonywały go w stosunku do stowarzyszeń wych. fiz. i przysp. wojsk. (sportowych) w ścisłym porozumieniu: z P. U. W. F. i P. W. — jeśli chodzi o stowarzyszenia ogólno-polskie, które posiadają lub statutowo mogą posiadać swoje oddziały na terenie kilku O. K. w porozumieniu zaś z okręgowymi urzędami w. f. i p. w. — jeżeli chodzi o stowarzyszenia lokalne.

W szczególności współpraca dotyczyć powinna: 1) zasięgania opinii odnośnych urzędów w. f. i p. w. w sprawach rejestracji statutów i zmian statutów stowarzyszeń w. f. i p. w. (sportowych) oraz w sprawach przekazywania majątku stowarzyszeń rozwiązanych i 2) wydawania w stosunku do tych stowarzyszeń decyzyj po zasięgnięciu opinii urzędów w. f. i p. w. w zakresie spraw nadzorczych objętych art. 15, 16, 24, 25, 27, 30, 32, 37 ust. 2, 38 ust. 2, 41 i 43 prawa o stowarzyszeniach.

Zawiadamianie P. K. U. w przypadkach wymeldowania się. Niektóre zarządy gminne i miejskie sporządzają i przesyłają do P. K. U. karty meldunkowe wzoru Nr 5 w przypadkach wymeldowania się z ich tere-

nu mężczyzn, podlegających powszechnemu obowiązkowi wojskowemu. Wobec tego pismem okólnym do władz podległych z 22 X b. r. Min. Spr. Wewn. przypomniało przepis § 31 instrukcji dla urzędów meldunkowych Nr Wojsk. H. 1/2/1 z 1936, według którego urzędy meldunkowe (zarządy gmin) powinny podawać do wiadomości właściwych powiatowych komend uzupełnień tylko fakt zameldowania osób wymienionych w tym paragrafie.

Przesyłanie tych kart w przypadku wymeldowania się jest niedopuszczalne, jako zwiększające zbędnie korespondencję i obieg akt.

Zbiórka publ. na Fundusz Szkolnictwa Polskiego Zagranicą. Min. Spr. Wewn. w porozumieniu z Minstwami Spr. Zagr. i Skarbu zarządzeniem z 12.X b. r. Nr AP-2-84 udzieliło Zarządowi Funduszu Szkolnictwa Polskiego Zagranicą pozwolenia na urządzenie w czasie od 15.I do 14.II 1938 r. włącznie zbiórki publicznej na rzecz tego Funduszu na całym obszarze Rzplitej.

SAMORZĄD

Poświęcenie własnego gmachu Gminnej Kasy Poż.-Oszcz. w Zdunach. Dnia 19 października r. b. odbyła się w Zdunach gminy Bąków powiatu łowickiego uroczystość poświęcenia i otwarcia własnego gmachu Gminnej Kasy Pożyczkowo-Oszczędnościowej. W uroczystości wziął udział premier gen. Sławoj Składkowski w towarzystwie podsekretarza stanu Wł. Korsaka, wojewody warszawskiego i starosty łowickiego. Pana premiera powitała najpierw dziatwa szkolna, wręczając mu kwiaty, a następnie w imieniu gminy Bąków witał dostojnego gościa wójt gminy, wręczając mu chleb i sól.

Po powitaniu pan premier symbolicznym przecięciem wstęgi otworzył gmach Kasy, po czym odbyło się jego poświęcenie.

Po akcie poświęcenia zebrani przeszli do sali zebrań, gdzie prezes Kasy przedstawił rozwój i działalność Kasy.

Po prezesie Kasy zabrał głos pan premier, który w przemówieniu swym nawiązał do przeszłości, kiedy to w bagnistej wtedy dolinie rzeki Bzury wielcy panowie budowali zamki, ażeby w razie klęski i potrzeby lud wiejski miał gdzie się schronić przed nieszczęściem i przed nieprzyjacielem; porównując z owymi czasami czasy obecne, stwierdził pan premier, że dziś nie żadni wielcy panowie, nie państwo, ale chłopi budują swe zamki teraźniejsze i że jednym z takich zamków jest właśnie Kasa w Zdunach, bo służy tak, jak dawne zamki, do ratunku w razie nieszczęścia, do pomocy, do wzmocnienia ludu okolicznego. Jest ta Kasa zamkiem, bo mieści w sobie siłę chłopską, upór chłopski i zrozumienie gospodarki chłopskiej, która polega na tym, aby patrzeć w przyszłość i budować przyszłość.

Ta kasa, ten zamek chłopski, nie jest na ziemi polskiej odosobniony, czego dowodem jest obecność na uroczystości przedstawicieli kilkudziesięciu innych kas, którzy zjechali się, aby podziwiać kasę w Zdunach, aby patrzeć na rozwój tego zamku siły chłopskiej. Ta siła

chłopska sprawi, że Polska, którą nam dawniej przedstawiano jako kobietę w cierniowej koronie, stanie się matką bogatą, która wszystkich karmić będzie i wszystkim da dobrobyt, matką, dla której nie tylko umierać, ale z którą żyć będzie wszystkim dobrze.

„Dlatego przyjechałem tu w imieniu Rządu Polskiego" — kończył pan premier—„ażeby pokłonić się temu symbolowi czynu chłopskiego, żeby uczcić siłę chłopską, która wytworzyła ten nowoczesny zamek — kasę oszczędności. Ażeby dowieść, jak Polska i jak Pan Prezydent Rzeczypospolitej ocenia tę pracę chłopską, przywiozłem odznaczenia, które w tej chwili nadam".

Nastąpiło udekorowanie przez Pana Premiera: Złotym Krzyżem Zasługi — prezesa kasy, p. Jana Kozy, Srebrnym Krzyżem Zasługi — wójta gminy Bąków, p. Jana Fabiańskiego oraz kasjera Kasy p. Jana Marciniaka, wreszcie brązowym krzyżem zasługi — sekretarza gminy, p. Józefa Krzywickiego oraz rolnika p. Wincentego Urbanka.

Po odjeździe pana premiera nastąpiła druga część programu uroczystości, a mianowicie posiedzenie delegatów około 100 gminnych Kas poż.-oszcz. z województw centralnych i wschodnich, poświęcone zagadnieniom rozwoju gminnych kas oraz ich potrzebom organizacyjnym i kredytowym. Rozważany był m. i. i przyjęty projekt utworzenia Związku Gminnych Kas Pożyczkowo-Oszczędnościowych.

Dla orientacji, co reprezentują gminne kasy poż.-oszcz., należy nadmienić, że kas tych na terenie 8 województw centralnych i wschodnich (z wyłączeniem wojew. nowogródzkiego, gdzie kasy te są w stadium organizacji) istnieje 940. Dysponują one sumą około 9.000.000 zł kapitałów własnych, poza tym sumą około 9.500.000 zł wkładów oszczędnościowych i sumą około 9.000.000 zł kredytu z Państw. Banku Rolnego. Suma pożyczek, rozprowadzonych przez te kasy wśród ludności, wynosi około 28.000.000 zł. Z pożyczek korzysta około 200.000 pożyczkobiorców, przy czym pożyczki udzielane są na okres czasu do lat 2 przy stosowanych często dalszych prolongatach, na 7 do 8% rocznie bez żadnych kosztów dodatkowych. Koszty handlowe kas wynoszą 1,8% w stosunku do sumy udzielonych pożyczek, a więc są najniższe wśród wszystkich grup instytucyj kredytowych.

Kasa w Zdunach, największa spośród 940 kas, reprezentuje: ponad 30.000 zł kapitałów własnych i około 800.000 zł wkładów oszczędnościowych; z kredytów bankowych (P. B. R.) nie korzysta kasa już od r. 1930. Z własnych środków obrotowych udzieliła kasa pożyczek na sumę 550.000 zł, reszta środków stanowi rezerwę na ew. wypłatę wkładek oszczędnościowych i jest umieszczona głównie w listach zastawnych P. B. R., nadto w papierach państwowych i w niewielkiej części w K. K. O. pow. łowickiego. Od początku swojego istnienia udzieliła kasa kredytów na sumę 1.655.000 zł. Z kredytów tych przypada 1.100.000 zł na zakup ziemi w sąsiednich powiatach oraz sfinansowanie sąsiedzkiego dokupna ziemi i spłaty rodzinne, reszta zaś została rozprowadzona na inwestycje rolne drobnych rolników i na organizacje spółdzielcze oraz na kredyty drogowe i na budownictwo szkolne.

Interpretacja art. 9 ust. (1) ustawy samorządowej. W związku z podniesioną z terenu wątpliwością Min. Spr. Wewn. - pismem z 9.X 1937 SS. 3/41-1 wyjaśniło co następuje:

Radny, z którym gmina toczy proces sądowy o należność za prąd elektryczny, nie może być z tego powodu zawieszony w sprawowaniu mandatu radnego. Mają tu natomiast zastosowanie postanowienia ust. (2) art. 9 oraz sankcje przewidziane w ust. (3) tegoż art. 9 i w § 16 rozp. II Min. Spr. Wewn. z 15 XII 33 (Dz. U. poz. 769).

Odnośnie ustępu 2) okólnika Nr 116 z 29.VIII 1934 (Dz. Urz. Min. Spr. Wewn. poz. 223) Ministerstwo nadmienia, iż zawieszenie, o którym tam mowa, członka organu ustrojowego w sprawowaniu mandatu dotyczy jedynie przypadku, gdy okoliczności przewidziane w ust. (1) art. 9 ustawy samorządowej zachodzą w chwili wyboru danego członka.

O ile chodzi o ustalenie, jakie stosunki prawne należy uważać za nie dozwolone w myśl ust. (1) art. 9, — Ministerstwo nadmienia, iż kwestię tę należy rozstrzygać indywidualnie, stosując się do ogólnych dyrektyw, zawartych w §§ 14 i 15 rozp. II Min. Spr. Wewn. z 15.XII 33 oraz wyjaśnień zawartych w cytowanym okólniku Nr 116. Przytoczony przez urząd wojewódzki przykład umów dotyczących korzystania z urządzeń i zakładów gminy nie może podpadać pod postanowienia ust. (1) art. 9, o ile umowy te zawierają jedynie powszechnie obowiązujące warunki korzystania z urządzeń i zakładów, gdyż umowy takie nie mogą przysporzyć specjalnych korzyści materialnych i nie może tu być mowy o wykorzystaniu stanowiska w związku ze sprawowaniem mandatu.

Usuwalność tymczasowych przełożonych gmin w świetle art. 50 i 72 ustawy samorządowej. Odpowiadając na zapytanie jednego z wojewodów w powyższej sprawie Min. Spr. Wewnętrznych wyjaśniło pismem z dnia 29.IX 1937 r., że z treści postanowień art. 50 i 72 ustawy 23.III 1933 o częśc. zm. ustr. sam. teryt. (Dz. U. poz. 924) nie wynika, aby tymcz. przełożeni gmin lub ich zastępcy byli nieusuwalni do czasu bądź dokonania wyborów nowego przełożonego gminy, bądź też czasu przywrócenia do urzędowania przełożonego zawieszonego w swych czynnościach.

Tymczasowy przełożony może być w każdej przeto chwili odwołany z zajmowanego stanowiska, przy czym nie ma on żadnych podstaw do jakichkolwiek roszczeń z tytułu swego zwolnienia ani na drodze postępowania sądowego — stosunek służbowy bowiem jego nie ma charakteru prywatno-prawnego, ani na drodze postępowania administracyjnego, żadne bowiem przepisy ustawy samorządowej czy innej ustawy nie zapewniają odpraw tymczasowych przełożonych gmin.

Wykładania postanowień art. 70 i 71 ustawy samorządowej. Pismem z 15.X 1937 r. SS. 3/42-1 Min. Spr. Wewn. wyjaśniło co następuje: władzą właściwą do zarządzenia przeprowadzenia dochodzeń służbowych i postępowania, wyjaśniającego w myśl ust. (4) art. 70 ustawy samorządowej w sprawach o złożeniu z urzędu członka organu zarządzającego jest ta władza, która w myśl ust. (2) i (3) tegoż art. 70 jest właściwa do wydania decyzji w sprawie złożenia z urzędu tegoż członka organu zarządzającego.

Stanowisko powyższe wypływa zarówno z brzmienia art. 70 ust. (2) (3) i (4) oraz zasad postęp. admin. (art. 2 ust. (1) rozp. Prez. R. P. o postęp. admin.), w myśl których postęp. administracyjne przeprowadza władza rzeczowo-właściwa. Rzeczowo właściwą władzą w sprawach o złożenie z urzędu członka organu zarządzającego jest władza określona w ust. (2), bądź (ust. 3) art. 70 ustawy samorządowej.

Od wdrożenia dochodzeń służbowych z ust. (4) art. 70 należy odróżnić dochodzenia wstępne, prowadzone przeciwko członkom organu zarządzającego, które mogą być przeprowadzone przez przełożonego gminy, bądź o ile chodzi o przełożonego, — przez bezpośrednią władzę nadzorczą. Dochodzenia wstępne mogą być podstawą do wystąpienia z wnioskiem do władzy właściwej (ust. (2) (3) art. 70 o wdrożenie dochodzeń służbowych. Dochodzenia wstępne nie są jednak równoznaczne z terminem „dochodzeń służbowych" w rozumieniu ust. (4) art. 70 oraz ust. (1) art. 71 ustawy samorządowej. To też władza wskazana w ust. (4) art. 71 może zawiesić członka organu zarządzającego wówczas, gdy dochodzenie służbowe w sprawie złożenia go z urzędu wszczęto przez władzę określoną w ust. (2) bądź ust. (3) art. 70.

Przenoszenie pracowników na terenie administracji miejskiej. Na zapytanie jednego z wojewodów, czy dopuszczalne jest przenoszenie pracownika miejskiego do innego działu służby na terenie tego miasta, Min. Spr. Wewnętrznych wyjaśniło pismem z 25.IX 1932, że przepisy art. 31 lit. d) rozp. Prezydenta Rzplitej z 16.III 1928 o umowie o pracę pracowników umysłowych (Dz. U. poz. 323) dają prawo pracownikowi rozwiązania umowy o pracę w razie niezachowania przez pracodawcę istotnych warunków umowy. Przeniesienie pracownika mianowanego na ściśle określone stanowisko na inne należy uznać za niezachowanie warunków umowy względnie zmianę warunków umowy i pociąga za sobą konsekwencje przewidziane w art. 39 cyt. rozp. Prezydenta Rp., ponadto gdyby na podstawie umowy przysługiwały pracownikowi świadczenia emerytalne ze strony związku samorządowego w razie rozwiązania umowy bez jego winy świadczenia te obciążałyby dawny związek samorządowy.

Jednakże przeniesienie pracownika na stanowisko równorzędne w tym samym dziale pracy z zachowaniem tego samego uposażenia oraz możliwości dalszego awansu nie jest—zdaniem Ministerstwa—niezachowaniem istotnych warunków umowy i nie powinno pociągnąć za sobą konsekwencji, o których mowa była wyżej.

Korespondencja gminy z innymi władzami. Przewodniczący jednego z wydziałów pow. wytknął wójtowi gminy niedotrzymanie drogi służbowej z powodu zwrócenia się zarządu gminnego bezpośrednio do kuratorium okręgu szkolnego w sprawie szkoły powszechnej oraz stwierdził niedopuszczalność bezpośredniej korespondencji zarządu gminnego z władzami i urzędami wyższego stopnia; jednocześnie polecił zwracać się w podobnych sprawach jedynie za pośrednictwem wydziału pow., jako władzy nadzorczej nad gminami. Stanowisko to uzasadnia prze-

wodniczący wydz. powiat. w sprawozdaniu swym, że przewodniczący wydz. pow. jest odpowiedzialny za prawną i formalną stronę poczynań gminy.

Rozpatrując tę sprawę Min. Spr. Wewnętrznych wyjaśniło, że nie podziela opisanego wyżej stanowiska przewodniczącego wydz. powiat., gdyż skoro gmina posiada własną osobowość prawną, a jej organa są hierarchicznie nie zależne, to wszelkie jej wystąpienia na zewnątrz w sprawach t. zw. własnego zakresu działania nie podlegają zasadzie drogi służbowej obowiązującej jedynie w systemie organów hierarchicznie podległych.

Żądanie kierowania korespondencji za pośrednictwem władzy nadzorczej, stanowiące ograniczenie samodzielności działania gminy, nie da się również umotywować ogólnymi zasadami nadzoru, gdyż uprawnienia nadzorcze, stanowiące ingerencję w sprawy gminne, służą władzy nadzorczej jedynie w rozmiarach przewidzianych normą prawną.

W sprawie składek emerytalnych zawodowych członków zarządów miejskich wybranych na 12 lat. W piśmie z 9.X 1937 Nr S. S. 40/10-2, skierowanym do urzędów woj. w Poznaniu Min. Spr. Wewn. wyjaśniło, co następuje:

Jak wynika z art. 117 ust. (3) ustawy samorządowej do płatnych członków zarządów miejskich, wybranych na 12 lat i czynnych w dniu wejścia w życie tej ustawy, mają zastosowanie przepisy art. 53 z wyjątkiem przepisów zawartych w ust. (5), (6) i (9) tego artykułu, a zatem ma do nich w szczególności zastosowanie przepis ust. (7) tego artykułu.

Ten ostatni przepis postanawia, że zawodowym członkom zarządu gminy potrąca się z wynagrodzenia służbowego przez cały czas sprawowania mandatu składkę emerytalną w wysokości dotyczącej pracowników danej gminy, w przypadku zaś przewidzianym w ust. (5) art. 53 według norm zawartych w ustawie z 11.XII 1923 o zaopatrzeniu emeryt. funkc. państw. i zawod. wojsk. (Dz. U. z 1931 poz. 380).

Ust. (5) art. 53 przewiduje przypadek nieuregulowania przez gminę we własnym zakresie sprawy zaopatrzenia emerytalnego swoich pracowników, a zatem tylko w tym przypadku można i należy zawodowym członkom zarządów gmin, nie wyłączając płatnych członków zarządów gmin miejskich wybranych na lat 12 i czynnych w dniu wejścia w życie ustawy samorządowej, — potrącać z wynagrodzenia służbowego składkę emerytalną według norm zawartych w ustawie o zaop. emeryt. funkcj. państw. i zawod. wojsk.

Jeżeli zaś w danej gminie miejskiej sprawa zaopatrzenia emeryt. pracowników tej gminy jest uregulowana we własnym zakresie, a tylko odnośny statut miejscowy nie przewiduje płacenia składek emeryt. przez pracowników gminy, to oczywiście nie zachodzi przypadek z ust. (5) art. 53, a tym samym nie ma w ogóle podstawy prawnej do potrącania składek emeryt. zawodowym członkom zarządu miejskiego, wybranym na lat 12 i czynnym w dniu wejścia w życie ustawy samorządowej.

Zaopatrzenie emerytalne funkcjonariuszów samorządowych, przeniesionych dyscyplinarnie w stan spoczynku, podlegających przepisom emerytalnym art. 3 rozp. Komisariatu Nadz. Rady Ludowej z 1919 r. Załatwiając konkretną sprawę zaopatrzenia emerytalnego jednego z funkcjonariuszów samorządowych, podlegających przepisom emeryt. art. 3 rozp. Komisariatu Nadz. Rady Lud. z 31.VII 1919 o poborach urzędników (Tyg. Urz. nr 34), który prawomocnym orzeczeniem dyscyplinarnym przeniesiony został w stały stan spoczynku z obniżonym uposażeniem emerytalnym, Mstwo Spr. Wewn. zajęło następujące stanowisko interpretacyjne:

W myśl § 21 (w art. 3) pow. rozp. z 31.VII 1919 prawo do uposażenia emerytalnego przysługuje urzędnikowi, który po ukończeniu 20-go roku życia co najmniej przez 3 lata pozostawał w służbie, jeżeli albo stał się niezdolny do pracy, albo ukończył 65 lat życia bez względu na zdolność lub niezdolność do pracy.

Ponieważ funkcjonariuszowi, na którego nałożono karę dyscyplinarną przeniesienia w stały stan spoczynku z obniżonym zaopatrzeniem emerytalnym względnie odprawą, przysługuje obniżone orzeczeniem dyscyplinarnym zaopatrzenie emerytalne oczywiście tylko pod warunkiem, że w chwili przeniesienia w stan spoczynku miał on już na podstawie obowiązujących go przepisów emerytalnych prawo do tego zaopatrzenia emerytalnego, funkcjonariusz, do którego mają zastosowanie przepisy art. 3 rozp. z 31.VII 1919 i który został ukarany dyscyplinarnie przeniesieniem w stan spoczynku, mógłby tylko całkiem wyjątkowo, t. j. w razie niezdolności do pracy lub w razie wieku ponad 65 lat otrzymać zaopatrzenie emerytalne, czyli z reguły nałożenie na niego kary przeniesienia w stan spoczynku byłoby pod względem dotkliwości równoznaczne z nałożeniem najsurowszej kary wydalenia ze służby.

Tego rodzaju konsekwencja byłaby jednak oczywiście niesłuszna i jeżeli się weźmie do pomocy interpretację systematyczną, przez ustawodawcę niewątpliwie niezamierzoną. Wskazuje na to wprowadzone w rozp. Prezydenta Rplitej z 24.II 1928 stopniowanie kar dyscyplinarnych (art. 11), mające na celu, ażeby stopniowi winy odpowiadał zawsze odpowiedni stopień dolegliwości karnej, jako też nieuchylony rozp. z 24.II 1928 przepis § 23 (w art. 3) rozp. z 31.VII 1919, dający sądowi dyscyplinarnemu prawo przyznania urzędnikowi, ukaranemu złożeniem z urzędu, emerytury w całości lub częściowo. Ten ostatni przepis nie obowiązuje dzisiaj w przypadkach orzeczenia kary wydalenia ze służby, a to ze względu na postanowienie ust. 2 art. 11 rozp. Prezydenta Rp. z 24.II 1928, natomiast nie może być bez znaczenia dla przypadków orzeczenia kary przeniesienia w stan spoczynku z obniżonym zaopatrzeniem emerytalnym.

Tak więc ze względu na przepis § 23 rozp. z 31.VII 1919 jak i ze względu na istotę przewidzianej w art. 11 pkt. 3 rozp. z 24.II 1928 kary przeniesienia w stały stan spoczynku przyjąć wypada, że w razie nałożenia tej kary na funkcjonariusza, podlegającego przepisom emerytalnym art. 3 rozp. z 31.VII 1919, należy mu się obniżona orzeczeniem dyscyplinarnym emerytura niezależnie od jego zdatności do pracy, o ile

tylko zachodzi podstawowy warunek uzyskania prawa do zaopatrzenia emerytalnego, t. j. odbycie po ukończonym 20-tym roku życia 3-letniej służby w danym związku samorządowym.

Umowa pomiędzy Poznańskim Woj. Związkiem Kom. a Zakładem Ubezp. Społ. w sprawie przejęcia zobowiązań emerytalnych w stosunku do pracowników b. Zakładu Ubezp. od wyp. w rolnictwie w Poznaniu. Na podstawie § 41 pkt. 5 rozp. król. z 5 XI 1889, dotyczącego zarządu prowincjonalno-stanowego związku prowincji poznańskiej (Zb. u. pr. str. 177) Min. Spr. Wewn. w porozumieniu z Min. Skarbu zatwierdziło decyzją z 12.X 1937 r. Nr S. S. 83/2-25 uchwałę Poznańskiego Sejmiku Wojewódzkiego z 16.IV 1937, upoważniającą starostę krajowego w Poznaniu do zawarcia w imieniu Poznańskiego Woj. Związku Kom. umowy z Zakładem Ubezp. Społ. w Warszawie w sprawie zobowiązań emerytalnych w stosunku do pracowników b. Zakładu Ubezp. od wypadku w rolnictwie, mających charakter urzędników samorządowych Pozn. Woj. Związku Komunalnego.

Umowa ta mająca zlikwidować trwający od dłuższego czasu spór w powyższym zakresie pomiędzy Pozn. Woj. Związkiem Komunalnym a Zakładem Ubezp. Społ. przewiduje zakład ciężarów z tytułu zaopatrzenia emerytalnego pracowników b. Zakładu ubezp. od wyp. w rolnictwie w Poznaniu, mających charakter urzędników samorządowych Pozn. Woj. Związków Kom., pomiędzy obu kontrahentów w stosunku do ilości czasu przesłużonego przez każdego z tych pracowników bądź Pozn. Woj. Związku Kom., bądź w b. Zakładzie Ubezp. od wyp. w roln. oraz w instytucjach ubezpieczających, które po tym Zakładzie przejęły zakres jego działalności oraz prawa i obowiązki.

Z WOJEWÓDZTWA KIELECKIEGO.

Działalność administracji państwowej w powiecie koneckim w roku 1936/37. *Ruch ludności.* W r. 1936 zawarto w powiecie 1.581 małżeństw, urodziło się 6.133 dzieci, zmarło 2.445 osób. Przyrost naturalny wyniósł 3.688 osób (wobec 3.277 w r. ub.).

Sprawy bezpieczeństwa. Najpoważniejszą grupę przestępstw stanowią kradzieże (ok. 2.000), dalej zakłócenie spokoju publ. i opilstwo (ok. 500). Kradzież stanowi niemal $^2/_3$ całej przestępczości.

Stowarzyszenia. Jest ich obecnie na terenie powiatu około 600. Przybyło ok. 100 stowarzyszeń. *Drukarń* jest 7. *Bibliotek* 57, w tym 18 gminnych i 8 szkolnych. Starostwo udzieliło w r. 1936 pozwoleń na 498 *przedsięwzięć rozrywkowych* (w tym na 184 przedstawienia i 39 odczytów). Na terenie powiatu czynnych było *6 kin.* Wydano 94 *paszporty zagraniczne* (w tym 59 emigracyjnych).

Spraw karno-administracyjnych było 5.110 (najwięcej zakłóceń spokoju publ.—673) Z tytułu grzywien wpłynęło ok. 10.000 zł. Zarządy miejskie i wiejskie wymierzyły 3.500 nakazów karnych.

Gmin wyzn. żydowskich jest 6; budżety ich wynosiły 150.000 zł.

Pożarów w r. 1936 było 22, zniszczyły one 119 gospodarstw. Wojewoda w Kielcach tytułem pomocy doraźnej przyznał 6.270 zł na naprawę szkód, wyrządzonych tymi pożarami. Na pomoc dla wsi, zniszczonych gradobiciem, wypłacono 36.600 zł. Na subwencję dla kolonii letnich — 1.900 zł.

Sprawy aprowizacyjne. Starostwo ustala ceny mąki chleba, pieczywa, mięsa, tłuszczów, wędlin, kasz, kawy, nafty, węgla, oraz cegły.

Działalność lekarza powiatowego. W r. 1936/37 lekarz dokonał kilkudziesięciu inspekcyj sanitarnych na terenie powiatu. Przy poparciu Ubezp. Społeczn. w Radomiu oraz Zarz. Miejsk. w Skarżysku powstała poradnia przeciwweneryczna. Prócz stałego funkcjonowania 4 poradni przeciwjagliczych przeprowadzono w r. 1936/37 powszechny przegląd dzieci szkolnych. Ilość zbadanych dzieci 15.000. Powiatowa komisja sanitarna dokonała 36 inspekcyj i szczepienie rozpoznawcze.

Sprawy wodne. Po przyjeździe referenta melioracyjnego przeprowadzono kilka rozpraw z art. 252 ustawy wodnej. *Sprawy przemysłowe.* Przeprowadzono rejestrację zakładów przemysłowych, istniejących na zasadzie praw nabytych. Ogółem zarejestrowano 225 zakładów. Powołano do życia komitety zwalczania nielojalnej konkurencji w rzemiośle.

Sprawy rolne. Zakończono *scalenie* gruntów 2 wsi; prowadzono prace scaleniowe w 9 wsiach. Przygotowano do pomiaru nowe objekty. Przyznano pożyczki na wystawienie budynków na scalonych koloniach, wzgl. na przeniesienie budynków. Wydano decyzje o pomocy kredytowej dla 14 gospodarstw. *Parcelacja.* W rozparcelowanych obiektach państwowych prowadzono badania nad stanem zagospodarowania parcel. Wydano 4 pozwolenia na parcelację gruntów prywatnych. Przymusowego wykupu gruntów prywatnych nie było. *Akcja osadnicza* nie była prowadzona w roku ubiegłym, natomiast obecnie rozwija się pomyślnie. Starostwo organizuje większe grupy osadników, którzy otrzymują pożyczki. Kontynuowane było postępowanie w przedmiocie *wykupu gruntów dzierżawionych* W toku załatwienia były podziały wspólnot 10 wsi.

Statystyka rolna. Na 64 tys. ha w powiecie było zasiane żytem 46,8%, pszenicą 2,5%, jęczmieniem 3,5%, owsem 8%, gryką 0,2%, prosem 0,4%, mieszankami 0,05%, strączkowymi i pastewnymi 5,5%, przemysłowymi 0,4%, pod ziemniaki użyto 32% gruntów, pod inne okopowe 6,3%, inne drobne uprawy 0,01%. 1 koń przypada na 3 gospodarstwa. Stan liczebny owiec wzrósł o 23%. Przedsiębiorstw detalicznej sprzedaży nawozów sztucznych było 8. Wydano zarządzenie o niszczenie ostu.

Rybołówstwo. Dokonano zarybienia wydzierżawionych obwodów.

Służba weterynaryjna zajmuje się głównie badaniem mięsa. Pod względem ilości lekarzy weter. powiat zajmuje pierwsze miejsce w wojew. Rozesłano pouczenie do zarządów gminnych w sprawie zwalczania chorób zwierzęcych. Liczba grzebowisk została doprowadzona do 122 i 6 rakarń. Przeprowadzono szczepienie zapobiegawcze świń przed różycą. Stosowano również szczepienie przeciwpomorowe.

Z chorób zwierzęcych notowany był wąglik bydła rogatego, szelestnica, wścieklizna, różyca świń, choroby drobiu. Obrót handlowy zwierzętami odbywał się na 5 targowiskach pod bezpośrednim nadzorem lekarzy weter. W powiecie istnieją 4 rzeźnie i 2 miejsca uboju. Roczny ubój wynosi 7.000 sztuk bydła, 13.000 szt. świń, 11.000 szt. cieląt, 2.500 owiec. Na terenie powiatu istnieje lecznica wet. w Końskich, która w roku sprawozd. wydała 2.000 porad. Kowali jest 169.

Sprawy melioracyjne. Referat meliorac. starostwa prowadzi prace melioracyjne na obszarach objętych przebudową ustroju roln., wykonuje kontrolę robót meliorac. Wydziału Pow., prowadzi roboty melioracyj podstawowych finansowanych przez Państwo, oraz wydaje opinie techniczne w sprawach wodno-prawnych.

Ochrona lasów. W r. 1936 przybyło na terenie powiatu 275.57 h. lasów. Komisarz ochrony lasów prowadził kontrolę gospodarki leśnej, a w szczególności stosowanie się do postanowień planu gospodarczego. Stan zalesień przedstawia się naogół dobrze, o ile chodzi o większą własność, fatalnie przedstawia się ta sprawa w lasach drobnej własności. Klęsk elementarnych w lasach nie było. Nadleśnictw państwowych w powiecie jest 5.

Sprawy szkolne. W 116 szkołach powszechnych uczyło się 30.741 dzieci, ogólna liczba dzieci 34.000, liczba nauczycieli 481 (mężczyzn 277, kobiet 204). Na 1 etat naucz. przypada przeciętnie 63 dzieci. W 1936 w budowie było 13 szkół o 144 salach szkolnych. Rozpoczęta budowa nowych 5 szkół. Istnieje 18 bibliotek gminnych i pow. centrala bibl. w Końskich. Kursy wieczorowe są w 3 miejscowościach z 60 słuchaczami. Świetlic było 57.

Sprawy skarbowe. Nacz. urz. skarbowego ustalił plan przyjęć płatników — poza siedzibą urzędową. Komisja pod przewodnictwem nacz. urz. skarb. ustaliła szkody poniesione przez rolników wskutek gradobicia. Rozpoczęto prace przygotowawcze do klasyfikacji gruntów dla podatku gruntowego. Z. P. U. W. wypłacił odszkodowanie pogorzelowe na sumę 135.581 zł. Ogólny wymiar składki ogniowej 265.850 zł, wpływ składek w stosunku do wymiaru — 50.5%.

Urząd Miar sprawdził 137.209 narzędzi mierniczych. Nierzetelność wag u kupców zbożowych dochodziła do 12%.

Zjazd wójtów i sekretarzy gmin wiejskich pow. zawierciańskiego. W sali Rady Powiatowej pod przewodnictwem starosty Trznadla odbył się zjazd wójtów i sekretarzy gminnych. W zjeździe wzięli udział wszyscy referenci starostwa oraz wydziału powiatowego, omawiając cały szereg zagadnień bieżących, a zwłaszcza dotyczących możliwości usprawnienia pracy w biurach zarządów gminnych. Poza nimi poszczególne sprawy ze swych działów referowali — rejonowy inspektor koni, delegat urzędu skarbowego i przedstawiciel izby rolniczej. W zjeździe wziął również udział delegat Zarządu Centr. P. Z. U. W., omawiając sprawę ubezpieczenia nieruchomości rolnych. Ubezpieczenie to wprowadzone zostało przed rokiem i napotyka na ogół na życzliwe przyjęcie ze strony miej-

scowej ludności. Bardzo ożywioną dyskusję wywołały sprawy referowane przez urząd skarbowy. Ogólnie stwierdzono bardzo znaczną rozbieżność pomiędzy księgami urzędu skarbowego i zarządów gminnych.

Prace melioracyjne w pow. zawierciańskim. Po raz pierwszy od czasu utworzenia powiatu t. j. od r. 1927 Wydział Powiatowy przystąpił do zorganizowania akcji mającej na celu odwodnienie gruntów włościańskich. Prace rozpoczęto w 5 miejscowościach na terenie dwóch gmin, a mianowicie Mierzęcice i Koziegłówki. Ogółem zaprojektowano wykopów 12.812.90 m. b., płotkowania 7.534.90 m. b., darniowania 12.764.90 m. b. Do dnia 20 X wykonano—wykopów 11.109.90, płotkowania 6.222.90 i darniowania 9.562.90 m. b., do wykonania zatem w przyszłym roku pozostaje 2.275 wykopu, 1.320 płotkowania i 2.970 m. b. darniowania. Poza tym wykonano brukowanie dna na przestrzeni 380 m. b., założono również 8 m. b. rur betonowych. Przeliczając na gotówkę wykonaną pracę otrzymamy, licząc po 40 groszy za 1 m. b. wykopu zł. 4.443.90, płotkowanie za 1 m. b. rowu 30 groszy—1.866.87, darniowanie za 1 m. b. rowu 20 groszy — t. j. 1.912.50, razem wykonana robocizna, tudzież drobne wydatki rzeczowe wynoszą 8.223.41 zł. Wszystkie powyższe roboty wykonywane były pod nadzorem inżyniera oraz technika melioracyjnego. Koszta nadzoru wyniosły 1.200 zł.

Zjazd lekarzy w pow. kozienickim. Dnia 11 września r. b. w sali Rady Powiatowej w Kozienicach odbyło się zebranie lekarzy, pracujących na terenie powiatu. Zagaił obrady starosta pow. Sulatycki, który zwrócił uwagę na pilność i aktualność spraw leczniczych w powiecie, a pod obrady poddał szczególnie zagadnienia: a) lecznictwa ubogich, 2) oględzin zwłok, 3) walki z chorobami zakaźnymi. W wyniku obszernej dyskusji, uzgodniono postulaty następujące: 1) należy zwiększyć ilość położnych w powiecie, przy czym ciężar ich utrzymania winien spocząć na gminach; 2) Tow. Przeciwgruźlicze winno rozwinąć działalność w kierunku zorganizowania ośrodka zdrowia, z przychodnią przeciwgruźliczą, przeciwjagliczą i przeciwweneryczną; 3) prowadzić szczegółową rejestrację chorób. Omawiano też problem zwalczania znachorów i „babek", jak również wielkiej śmiertelności dzieci. Jako osobny punkt obrad traktowano sprawę budowy szpitala w Kozienicach; ustalono zgodność poglądów wszystkich obecnych co do konieczności podjęcia tej budowy i wybrano odpowiedni komitet. W wolnych wnioskach poruszono sprawę budowy łaźni w Kozienicach.

Z WOJEWÓDZTWA TARNOPOLSKIEGO

Ośrodki zdrowia w powiecie skałackim. Pow. Zw. Samorządowy w Skałacie utrzymuje dwa ośrodki zdrowia: w Skałacie i Podwołoczyskach. *Ośrodek zdrowia w Skałacie* mieści się w budynku Wydziału Powiatowego, kierownikiem jest lekarz powiatowy. Ośrodek składa się z przychodni przeciwjagliczej, przeciwgruźliczej, stacji opieki nad matką i dzieckiem oraz ambulatorium przeciwwenerycznego. Działalność ośrodka zdrowia przedstawia się w sposób następujący:

	Przychodnia przeciwgruźlicza		Przychodnia przeciwjaglicza		Stacja opieki nad matką i dzieckiem	
	r. 1935/36	r. 1936/37	r. 1935/36	r. 1936/37	r. 1935/36	r. 1936/37
Liczba chorych. . . .	131	162	153	154	161	215
„ porad.	334	375	2546	2739	594	918
„ wywiadów . . .	251	241	196	276	570	617
„ wydanych mieszanek					5536	12936
„ litrów mleka . .					1972	2688

Prócz tego porad ambulatoryjnych w r. 1935/36 udzielono 1177, a w roku 1936/37 — 1219. W ambulatorium wenerycznym leczono w r. 1936/37 chorych 32, porad udzielono 391, zastrzyków 379. Wydatki na utrzymanie ośrodka zdrowia w r. 1935/36 wynosiły 2.468 zł, w r. 1936/37 — 2.633 zł.

Ośrodek zdrowia w Podwołoczyskach utworzony został 1. I. 1937. Prowadzi przychodnię przeciwgruźliczą, przeciwjagliczą i stację opieki nad matką i dzieckiem. Kierownikiem jest lekarz miejski. Działalność poradni przeciwgruźliczej: osób pod opieką było 8, porad udzielono 20, wywiadu dokonano 1. Poradnia przeciwjaglicza: 66 osób pod opieką, 487 porad, 46 wywiadów. W stacji opieki nad matką i dzieckiem znajduje się 10 dzieci.

Z WOJEWÓDZTWA STANISŁAWOWSKIEGO.

„Karpaty Wschodnie" organizują swe letniska. W dniu 16 i 17 X r. b. odbyło się w Kosowie Huculskim posiedzenie Rady Międzykomunalnego Zw. „Karpaty Wschodnie".

Otwierając posiedzenie prezes Związku, p. Typiak, naczelnik Wydziału Samorządowego, powitał p. wojewodę stanisławowskiego Pasławskiego, delegatów Min. Komunikacji, Zw. Powiatowych PTT. i innych organizacji, po czym przedstawił walory letniskowe naszych miejscowości, które powinny dołożyć ze swej strony wszelkich starań, aby zadowolić przybywających tu letników na wypoczynek.

Po uchwaleniu porządku obrad, dyrektor Związku p. Miketta zdał sprawozdanie z dotychczasowej działalności zarządu Związku, którego praca objęła m. in. nawiązanie kontaktu z członkami przez szereg komunikatów, wydanie ankiety dla gości, opracowywanie prospektu letniskowo-turystycznego dla Dniestru, oraz szeregu projektów założeń ogrodniczych. Celem podniesienia poziomu sanitarno-gospodarczego instruktorat czystości i gospodarstwa domowego w letniskach przeprowadził prace w dolinie Prutu, zakończone konkursami w Jaremczu i Mikuliczynie.

Z dyskusji nad sprawozdaniem p. wojewoda wyraził słowa uznania dla dotychczasowych prac Związku oraz udzielił kilka cennych uwag dla dalszej pracy.

Po przeprowadzeniu kilku uchwał ściśle organizacyjnych, prezes Związku, p. Typiak, odczytał wnioski członków w sprawie udogodnień

w ruchu turystycznym, połączeń kolejowych i in., w których to wypadkach Związek podjął się interweniować u władz.

Po przerwie obiadowej wygłosili bardzo interesujące referaty: dr *Ryniewicz:* „O urządzeniach letniskowych“, *S. Smolec:* „Najczęstsze wady w urządzeniach naszych letnisk“, dyr. *Miketta:* „Udział lekarzy okręgowych i powiatowych w zamierzeniach naszego Związku“.

W drugim dniu obrad, członkowie Rady i zaproszeni goście zwiedzili lecznicę dr Tarnawskiego, po czym odbyli wspólną wycieczkę do Wyżnicy w Rumunii i do przełomu Czeremoszu pod Sokólnikiem.

Z WOJEWÓDZTWA WILEŃSKIEGO.

Zjazd kół gospodyń wiejskich pow. postawskiego. Odbył się 12 września r. b. w sali Domu Ludowego w Postawach. W zjeździe wzięło udział 90 uczestniczek, reprezentujących 24 koła. Po wygłoszeniu przemówień powitalnych przystąpiono do wysłuchania sprawozdań i ustalenia planu pracy. Wynika z nich postęp organizacyjny poszczególnych kół oraz znaczne rozszerzenie zasięgu ich działalności. W ożywionej dyskusji omówiono środki dalszego podnoszenia życia gospodarczego i kulturalnego wsi. Szczególny nacisk zostanie położony na stan higieniczny, wyrazem czego będą projektowane 4 kursy zdrowia i konkursy czystości. W końcu uchwalono popierać wszelkimi środkami rozwijający się ruch spółdzielczy i zorganizować własną spółdzielnię warzywniczą w rejonie nadnaroczańskim.

Szkoły im. Marszałka Piłsudskiego w pow. postawskim. W związku z rozpoczęciem roku szkolnego zostało oddane do użytku w powiecie postawskim 11 nowowybudowanych szkół powszechnych im. Marszałka Piłsudskiego. Nowowzniesione szkoły stanowią budynki różnej wielkości o łącznej liczbie 33 izb szkolnych. Przy każdym budynku znajdują się place szkolne przeznaczone na boiska sportowe i ogródki. W ten sposób samorządy powiatu postawskiego będą posiadały obecnie własnych 38 szkół, liczących 92 klasy; w dalszym jednak ciągu musi być przez gminy wynajmowane jeszcze przeszło 100 lokali dla potrzeb szkolnych.

Akcja scaleniowa w pow. brasławskim. W roku 1937/38 w pow. brasławskim w toku scalenia znajdują się 144 objekty scaleniowe o łącznym obszarze 28.223 ha, które są własnością 3.862 gospodarzy. W r. bież. plan prac scaleniowych w powiecie zostanie wykonany w 100%. Na następny rok przygotowano już do scalenia 90 nowych obiektów. Prace scaleniowe uzgadniane są ściśle z pracami melioracyjnymi, prowadzonymi w roku bież. w pow. brasławskim na szeroką skalę. Charakterystycznym jest, że we wszystkich prawie miejscowościach scalanych ludność żąda wydzielenia działek pod szkoły, świetlice i domy ludowe.

BIBLIOGRAFIA

KSIĄŻKI

Chmielewski Samuel: **Stan szkolnictwa wśród Żydów w Polsce**. Warszawa 1937 r., stron 45. Nakładem Instytutu Badań Spraw Narodowościowych.

Jest to odbitka ze „Spraw Narodowościowych". R XI, nr 1—2. Rozprawa przedstawia w dwóch kolejnych działach udział młodzieży żydowskiej w szkolnictwie ogólnym oraz w szkolnictwie wyznaniowym żydowskim.

Fogelson S.: **Przyrost naturalny ludności żydowskiej w Polsce.** Instytut Badań Spraw Narodowościowych. Praca wydziału populacyjno-migracyjnego. Warszawa 1937 r., stron 77.

Broszura stanowi odbitki z rocznika XI „Spraw Narodowościowych". Autor zwraca m. in. uwagę na rzekomą niedokładność statystyki oficjalnej w stosunku do omawianego zagadnienia, wskazuje główne przyczyny tego niedomagania oraz postuluje zastąpienie organizacji urzędów stanu cywilnego przez inną organizację, dostosowaną, jego zdaniem, do wymagań życia dzisiejszego.

Grzybowski Stefan M.: **Podmiotowe prawa.** (Zarys wykładu). Odbitka z zeszytu XXIV Encyklopedii Podręcznej Prawa Prywatnego. Warszawa 1937 r., stron dwułamowych 17. Drukiem zakładów graficznych „Biblioteka Polska" w Bydgoszczy.

W trzech kolejnych rozdziałach określa autor pojęcie prawa podmiotowego, omawia podziały praw podmiotowych i ich systematykę, opisuje zmiany w prawach podmiotowych oraz przedstawia wykonywanie omawianych praw.

Jodłowski Jerzy, adwokat: **Ograniczenia dowodu ze świadków ze względu na osobę na tle kodeksu postępowania cywilnego.** Warszawa 1937 r., stron 55. Wydawnictwo „Biblioteka Prawnicza".

Przedmowę do rozprawy napisał *Jan Jakób Litauer, członek Komisji Kodyfikacyjnej.*

Klawun Georg: **Położenie prawne Ewangelickiego Kościoła Unijnego na Górnym Śląsku.** Katowice we wrześniu 1937 r., stron 41.

Broszura napisana przez autora z inicjatywy Synodu Krajowego Ewangelickiego Kościoła Unijnego na Górnym Śląsku, zwraca się przeciwko ustawie śląskiej z dnia 16 lipca b. r. o tymczasowej organizacji wspomnianego kościoła.

Kozłowski Edward, ks. dr: **Współczesne próby przebudowy ustroju społecznego a postulaty katolickie.** Biblioteka Akcji Katolickiej. Nr. 68. Poznań 1937 r., stron 30

Jest to broszurowe wydanie referatu, wygłoszonego w czasie III Studium Katolickiego w Warszawie w dniach 5—10.IX 1937 r. Autor przedstawia katolicki punkt widzenia w stosunku do ustroju kapitalistyczno-najemniczego oraz w odniesieniu do zamierzeń kolektywistycznych, spółdzielczych, korporacyjnych, statystycznych i t. p.

Lavergne Bernard prof.: **Pierwszeństwo spożywcy.** Odnowienie nauk społecznych i systemu ekonomicznego dzięki pojęciu spożywcy. Warszawa 1937 r., stron 56. Odbitka ze Spółdzielczego Przeglądu Naukowego. Zeszyt 2—6 z 1937 r.

Dotychczasowa nauka ekonomii społecznej brała za punkt wyjścia i opierała swe konstrukcje na dziedzinie produkcji. Autor wprowadza do tej nauki spożywcę i z tego punktu widzenia stara się zrewidować podstawowe założenia ekonomii społecznej. Autor dowodzi w szczególności, iż wprowadzenie do ekonomiki pojęcia użytkownika stawia problem walki klas w nowej płaszczyźnie oraz wywiera swój wpływ nawet na strukturę państwową. Rozprawę przełożył z francuskiego *B. Przegaliński.*

Niepokoyczycki Kazimierz: **Słowacy i Czesi.** Zarys stosunków. Warszawa 1937 r., stron 65. Wydawnictwo „Myśli Polskiej".

Broszura ma na celu zapoznanie w ogólnym zarysie z dziejami narodu słowackiego oraz przedstawienia jego dążeń do zdobycia autonomii i swobodnego rozwoju swego życia narodowego.

Pawłowski Stanisław: **O emigracji Żydów z Polski i o ich kolonizacji.** Odbitka z zeszytu 1—2/1937 „Spraw Morskich i Kolonialnych". Warszawa 1937 r., stron 64.

Nakładem Ligi Morskiej i Kolonialnej.

Piłsudski Józef: **Pisma Zbiorowe.** Wydanie prac, dotychczas drukiem ogłoszonych. Tom VII. Warszawa 1937 r., stron 217 + VI. Instytut Józefa Piłsudskiego Poświęcony Badaniu Najnowszej Historii Polski.

Tom VII ułożony, wstępem i przepisami zaopatrzony przez *Józefa Moszczeńskiego*, zawiera przedruk dzieła Marszałka J. Piłsudskiego p. t. „Rok 1920" oraz przedruk przełożony na język polski książki M. Tuchaczewskiego „Pochód za Wisłę". Do tomu VII dołączono odbitkę fotografii Naczelnego Wodza z 1920 r. oraz szereg szkiców, ilustrujących położenie wojsk i ich ruchy w czasie poszczególnych etapów walki.

Stasek Leon: **Instrukcja w sprawie techniki wymiaru i poboru świadczeń w naturze.** Biblioteka samorządu Warszawa 1937 r., stron formatu A^6 63. Nakładem Samorządowego Instytutu Wydawniczego sp. z o. o. w Warszawie, Miodowa 6.

Broszura zawiera tekst ogłoszonej w nr 17 Dziennika Urzędowego Min. Spraw Wewn. instrukcji wraz z uwagami.

Szerląg Eugeniusz, radca w Min. Komunikacji: **Zbiór wiadomości z O. P. L. i O. P. G. z uwzględnieniem zasad organizacji O. P. L.** Warszawa 1937 r., stron 176. Drukarnia Matematyczna H. Zajączkowski, Warszawa, Miedziana 3.

Autor przedstawia kolejno niebezpieczeństwo napadu lotniczego, obronę przeciwlotniczą, obronę przed skutkami napadów lotniczych, ratownictwo sanitarne, likwidację skutków napadów lotniczych oraz obronę przeciwlotniczą kolei. Przedmowę do książki napisał *płk. dypl. J. Zborzil, dyrektor Biura Wojskowego w Ministerstwie Komunikacji.*

Szmurłowa Grażyna (adwokat) przy współpracy Siemieńskiej Haliny i Alchimowicz Haliny: **Kobieta w prawie publicznym i prywatnym** Warszawa 1937 r., stron 40. Wydał Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet, wydział spraw kobiecych, sekcja prawna.

Broszura zawiera streszczenie przepisów prawnych, obowiązujących w Polsce a dotyczących stanowiska prawnego kobiety.

Instrukcja kasowo-rachunkowa dla powiatowego związku samorządowego. Wydanie drugie. Warszawa 1937 r., stron VI + 101. Wydawnictwo Związku Powiatów R. P.

Wydawnictwo to zostało swego czasu zalecone przez Min. Spraw Wewn. pismem z dnia 12 grudnia 1933 r. nr. G. L. 85/g/31.

CZASOPISMA

Front zachodni. Warszawa, miesięcznik Nr 8. *J. Wojciechowski*: Metoda zastraszenia.

Gaz, woda i technika sanitarna. Kraków, miesięcznik Nr 9. *Inż. H. Wojciechowski*: Stan sprawy usuwania śmieci.

Głos gminy i gromady wiejskiej. Warszawa, dwutygodnik Nr 18. *J. Chmielowski*: Przysposobienie samorządowe młodzieży.

Głos sądownictwa. Warszawa, miesięcznik Nr 10. *Dr R. Lemkin*: Drugi Międzynarodowy Kongres Prawa Porównawczego (Haga 1937). *A. Bobkowski*: Przestępstwa urzędnicze a postępowanie dyscyplinarne.

Gospodarka narodowa. Warszawa, dwutygodnik Nr 19. *T. Łychowski*: Przeciwieństwa na najdłuższą metę.

Opiekun społeczny. Warszawa, miesięcznik Nr 13. *J. Starczewski*: Wytyczne działalności służby opiekuńczej stolicy.

Palestra. Warszawa, miesięcznik Nr 10. *Prof. S. Glaser*: Prawo karne na kongresach międzynarodowych (Paryż i Haga).

Polonia—Italia. Warszawa, miesięcznik Nr 8—9. Mowy Mussoliniego w Palermo i w Berlinie.

Praca i opieka społeczna. Warszawa, kwartalnik Nr 2. *J. Zagrodzki*: Skrócenie czasu pracy. *M. Kacprzak*: Rozrodczość a bezrobocie. *St. Ad.*: Kongres zagadnień ludnościowych,

Przegląd gospodarczy. Warszawa, dwutygodnik Nr 20. *Dr H. Sand*: Zagadnienie organicznego uzdrowienia finansów komunalnych.

Przegląd intendencki. Warszawa, kwartalnik Nr 4. *Kpt. int. dypl. B. Rogójski*: Obrona przeciwlotnicza służby intendentury w warunkach zaopatrywania polowego. *Kpt. int. dypl. M. Ferszt*: Wpływ bojowych środków chemicznych na artykuły żywnościowe. *Por. int. dypl. S. Sediwi*: Systemy zaopatrywania wojska w mięso w czasie wojny.

Przegląd oszczędnościowy. Warszawa, kwartalnik Nr 2—3. *Prof. F. Vito*: Przymusowa oszczędność i cykle ekonomiczne.

M. Smerek: Organizacja komunalnych kas oszczędności.

Przegląd pożarniczy. Warszawa, miesięcznik Nr 9, organ Zw. Straży Pożarnych R. P. Ogiotrwała izolacja konstrukcji stalowej w budynkach szkieletowych w praktyce amerykańskiej. Bezpieczeństwo pożarowe tartaków. Przechowywanie sprężonych gazów i kwasów. Korozja i jej zwalczanie. Samozapalanie się siana, jako przyczyna pożarów. Odpowiedzialność karna członków straży pożarnych.

Przegląd prawa i administracji im. Ernesta Tylla. Lwów, kwartalnik Nr III. *R. Longchamps de Berier*: Dwa kongresy prawa porównawczego.

Przegląd samorządowy. Kraków, miesięcznik Nr 10. *L. Osiecki*: W sprawie jednego memoriału o gminach zbiorowych.

Samorząd. Warszawa, tygodnik Nr 41. *S. Fredyk*: Niesłuszne obciążenie samorządu powiatowego w województwach zachodnich. *X. Y.*: Budżet związków samorządu terytorialnego na rok 1937/38. Nr. 42. *Dr L. Bar*: Przed wyborami sołtysów w województwach południowych i zachodnich.

Samorząd miejski. Warszawa, dwutygodnik Nr 19. *St. Dębowski*: Organizacja przedsiębiorstw samorządowych. *Dr W. Dalbor*: Miejska policja porządkowa. Kompetencja organów samorządowych odnośnie majątku komunalnego w spółkach akcyjnych i innych. Nr 20. Stan prawny oczyszczania miast zagranicą. *H. Eile*: Początki rozbudowy miast. *Inż. A. Dominko*: Solarnie skór przy rzeźniach. *W. Komar*: Związki międzykomunalne w Belgii.

Wileński przegląd prawniczy. Wilno, miesięcznik Nr 10. *S. Frydman*: Teoria prawa a teoria techniki prawniczej. *W. Sukiennicki*: Kolektywizacja rolnictwa w Z.S.R.R. w latach 1929—1930.

Współczesna myśl prawnicza. Warszawa, miesięcznik Nr 10. *R. Bierzanek*: Narodowość w prawie.

Wychodźca. Warszawa, dwutygodnik Nr 18. Ubezpieczenia emerytalne pracowników umysłowych w Polsce. Nr 19. *W. Oszelda*: Czy ekspansja włoska może być dla nas przykładem? Meksykańskie „generalne prawo o zaludnieniu".

Życie urzędnicze. Warszawa, dwutygodnik Nr 15. Smutna dola zapomnianych i opuszczonych pariasów. „Spychanie w dół". Nr 16. *Kalina*: Spójrzmy prawdzie w oczy.

L'administration locale. Bruxelles Nr 17. *L. Ferrot*: L'eau potable en Belgique. Conférence de l'Union Internationale des villes et pouvoirs locaux — Paris 5—10 juillet 1937. Lutte contre les fumées, poussières et gaz toxiques. *M. Roëland*: Reglementation et controle du lait. Questionnaire relatif à l'hygiène du lait. *V. van Lint*: Traitement des immondices. *J. Moss dr*: L'hospitalisation des viellards. Le controle interne des finances dans les administrations locales en Grande—Bretagne.

Der Gemeindetag. Berlin, dwutygodnik Nr. 18. Zehn Jahre nationalsozialistische Kommunalpolitik. *Dr G. Kleiner*: Die Sparkassen als Glieder der Selbstverwaltung. *Dr F. W. Kieling*: Der Bürgermeister und seine Sparkasse.

Nation und Staat. Wiedeń, miesięcznik Nr 11/12. *H. Rutha*: Gemeinschaftsrecht und Selbstverwaltung der Volksgruppen. *Dr H. Kohnert*: Sicherung der Nationalitätenrechte - Grundlage des Zusammenlebens der Völker. *Dr R. Tromer*: Die Polenfrage auf den Nationalversammlungen von Frankfurt am Main und Berlin Polonisierung der evangelischen Kirche Oberschlesiens.

Reichsverwaltungsblatt. Berlin, tygodnik Nr 41. *Dr Loschelder*: Die Regelung des Haushaltswesens der Gemeinden im Reich durch die Gemeindehaushaltsverordnung vom 4 September 1937.

Statistiches Jahrbuch Deutscher Gemeinden. Jena, Lief. 2. *P. Stegemann*: Bürgersteuer 1937 in den Gemeinden mit mehr als 10,000 Einw. Krematorien 1936.

Die Stadtereinigung. Feudingen, dwutygodnik nr 19. *Ing. H. Gaab*: Maschinentechnische Probleme bei der städtischen Abwasserreinigung.

Zeitschrift für öffentliche Wirtschaft. Berlin, miesięcznik nr 10. *H. Behrens*: Wege des Gasfaches. *Dr L. Winkler*: Gasverbundwirtschaft und die Möglichkeiten ihrer praktischen Durchfürung.

Zeitschrift für Osteuropäisches Recht. Berlin, miesięcznik nr 3. *Dr Rumpe*: Das neue Danziger Polizeirecht als Vorläufer der deutschen Polizeirechtsreform.

Drukarnia Gaz. Adm. i P. P., Warszawa, Trębacka 11.